

IL PENTATEUCO

VOLGARIZZATO E COMMENTATO

DA

SAMUEL DAVIDE LUZZATTO

CON

INTRODUZIONE CRITICA ED ERMENEUTICA

OPERA POSTUMA

Vol. I. — GENESI

08 - VAISHLACH

PADOVA

Premiata Tipografia edit. F. Sacchetto

1871

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו
 אָחִיו אֲרֻצָּה שְׂעִיר שָׂדֵה אֲדָוִם: (ה) וַיֵּצֵא אֹתָם
 לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לַעֲשׂוּ כֹה אָמַר
 עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לְבָן גִּרְתִּי וְאַחַר עַד־עָתָה:
 (ו) וַיְהִי־לִי שׂוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה
 וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמַצְאֵתָן בְּעֵינֶיךָ:
 (ז) וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ
 אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֵלֵךְ לְקַרְאֲתָךְ
 וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: (ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד
 וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחֲזֵן אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן
 וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מַחֲנֹת: (ט) וַיֹּאמֶר
 אִם־יָבֹוא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהִכָּהוּ
 וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה: (י) וַיֹּאמֶר

(ד) ארצה שעיר

(4) Giacobbe mandò innanzi a sè dei messi ad Esaù suo fratello, al paese di Seir, (detto poscia) Campo di Edòm. (5) E comandò loro: Direte così al mio signore Esaù: Dice così il tuo servo Giacobbe: Feci dimora presso Lavàn, e mi trattenni sino ad ora. (6) Acquistai buoi ed asini, bestiame minuto, schiavi e schiave; locchè mando a notificare al mio signore, per incontrare la tua grazia. (7) I messi tornarono a Giacobbe, con dire: Ci siamo recati presso tuo fratello Esaù, ed anzi egli ti viene incontro con quattrocent'uomini. (8) Giacobbe temette assai, e fu in angustia; quindi divise in due schiere la gente che aveva seco, ed il bestiame minuto e bovino ed i cammelli. (9) Egli pensò: Se Esaù assalirà l'una schiera e la percoterà, la schiera rimanente potrà salvarsi. (10) Indi

שדה ארומ: באתו זמן היתה ארץ שעיר ואח"כ נקראה שדה אדום. (ה) כה חאמרון לאדני לעשו: אמר כן להם עד שיתברר אלם שהוא אדוני וידברו עמו בדרך מוסר העבד (רא"ב) והאלומים לא היו יודעים דאגתו של יעקב (רא"ב) ויעקב לא רצה להגיד להם כל מה שאירע בינו ובין עשו רק עשה עמנו בעיניהם כמכבד אותו הרבה מאוד כדי שידברו עמו דרך כבוד. ואמר: עמיד קל משרש אחר, כמו אחי אהבני אהב (משלי ח' י"ו) עיין דקדוקי § 554 (ו) ואשלוה וגו': אחי שולח להודיע לאדוני שאני בא אליך, ולא להיותי נרדף לעזרתך, כי יש לי רב, אלא למנוח חן בעיניך. כי חבין שאני שלם עמך ומבקש אהבתך. אמנם כוונת יעקב נראה שהיתה לבדוק את עשו לדעת איך הוא עמו. (ז) אל ארדך: אע"פ שהוא אמר לאדני לעשו, הם דברו דרך כבוד עם אדונייהם ואמרו לו באתו אל אחיך, ולא אמרו אל אדוניך. וגם הולך לקראתך: כסבורים שאין עשו בא אלא לבדו ולשמרו בדרך. ואולי כן היתה באמת כוונת עשו, ואולי ג"כ הבינו מתשובת עשו שלא היה בלבו רעה ושנאה על אחיו, ואולי ג"כ ספרו ליעקב את כל הדברים אשר דבר אליהם דברי שלום ואהבה. אמנם יעקב לא נטח בכל זה, כי פחד בשמעו שהוא בא אליו בת' איש, והכתוב לא רצה להאריך בדבריו עשו והמלאכים, מאחר שלא הועילו כלום, כי לא נטח בהם יעקב. וכראה (כדעת תלמידי מוה"ר"ר אברהם חי מיינשטער) כי עשו לא אמר למלאכים שהוא רוצה לילך לקראתו בארבע מאות איש, אך הם הבינו זה ממה שראו וממה שמעו מאנשי, ועשו לא ידע שהבינו זה ולפיכך היה יכול להאמין שיעקב לא היה יודע שהוא בא לקראתו, ושהדברים היו שלומים לשעיר ושהאנשים ההולכים אחרי העדרים לא היו מכירים אותו. עיין למטה פסוק י"ז. ואלת וגם כמשעמה, עשינו שליחותנו, וגם עשה פירות כי הנה הוא בא לקראתך. (ח)

יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק
 יְהוָה הָאֵמֵר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶץְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ
 וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: (יא) קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים
 וּמִכָּל-הַחַמְּתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי
 בְּמִקְלֵי עַבְרָתִי אֶת-הִירְבֵן הִזָּה וְעַתָּה הֵיטִי
 לְשֵׁנִי מַחְנוֹת: (יב) הֲצִילַנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד
 עֲשׂוּ כִי-יֵרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פְּנֵי-יָבּוּא וְהִפְנִי אִם
 עַל-בָּנָיִם: (יג) וְאֵתָה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ
 וְשִׁמְתִי אֶת-זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסְפָּר
 מֶרֶב: שְׁנֵי (יד) וַיֵּלֶן שֵׁם בְּלִילָה הֵהוּא וַיִּקַּח
 מִן-הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֲשׂוֹ אָחִיו: (טו) עֵינִים
 מְאֹתִים וּתְיִשִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִים מְאֹתִים
 וְאֵילִים עֶשְׂרִים: (טז) גְּמָלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם
 שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבַּעִים וּפְרִים עֶשְׂרֵה אֶתְנַת
 עֶשְׂרִים וְעִירֹם עֶשְׂרֵה: (יז) וַיִּתֵּן בְּיַד-עַבְדּוֹ עֹדֵר

ויצר לו: עיין דקדוקי § 682 (יא) קטנתי מכל החסדים: הרי זו הקדמה
 לתפלתו, כלו' הרבה יותר מדי היטבת לי, ומה יוסיף עבדך לדבר? ואעפ"כ הכני
 מוכרח לחזור ולהטריח עליך שתגלגלי מיד עשו או טעמו (כדעת יא"א) הנה אחת
 הפלאת חסדך עמי, ומה יועיל כל זה אם יבא עשו ויכני? לכן הגלגלי כא. (יב)

Giacobbe disse: O tu, Dio di mio padre Abramo, e Dio di mio padre Isacco! tu, Dio Signore, il quale mi dicesti: Torna al tuo paese ed al tuo parentado, ch'io voglio beneficiarti. (11) Io sono indegno di tanti beneficii, e di tanta fedeltà, che usasti col tuo servo: mentre col (solo) mio bastone passai questo Giordano, ed ora divenni (padrone di) due schiere. (12) Liberami deh! dalla mano di mio fratello Esaù; perocchè io lo temo, ch'ei non venga e mi percuota (spietatamente, come chi uccide) la madre sopra i figli. (13) Mentre [al contrario] tu dicesti: Io ti beneficherò; e renderò la tua discendenza pari all'arena del mare, che per la gran moltitudine non può numerarsi. (14) Pernottò ivi quella notte, e prese di ciò che conduceva seco un presente per Esaù suo fratello. (15) Capre dugento, e caproni venti; pecore dugento, e montoni venti. (16) Cammelle allattanti trenta, e i loro figli; vacche quaranta, e tori dieci; asine venti, e puledri dieci. (17) Consegnò (tutto ciò) ai suoi servi, diviso in mandre separate; e disse ai suoi servi:

וזהבני אֵם עַל בָּנִים: מַכַּת אִם עַל בָּנִים, מַכַּת אֲחֻזְרִית, כִּמּוּ שְׁהוּרַג הָאִם עַל הַבָּנִים
 (כִּמוּ אִם עַל בָּנִים רַעֲשָׁה הוֹשַׁע י' י"ד) וְהִיא מְלִיטָה מְמִלִּיטוֹת הַלְשָׁן, וְכֵן וְהִכָּהוּ כִפֶּשׁ,
 מַכַּת כִּפֶּשׁ. (י"ד) מִן הַבָּא בִידּוֹ: מִן דְּאִיִּיתִי בְיָדֶיהָ. (מ"ו) עֲזִים מֵאֲחֵרִים וְחִישִׁים
 עֲשָׂרִים: עֵינֵן ר"ש, וְכֵן כֹּתֵב Varrō (De re rustica lib. 2 cap. 3) כִּי מִישׁ אֶחָד
 מִסְפִּיק לַעֲשֵׂר עֲזִים. (י"ו) גְּמָלִים מִיְנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים: הַנִּקְבּוֹת הֵיוּ שְׁלֹשִׁים,
 וְעִמָּהֶן בְּנֵיהֶן (ר"ש). (י"ז) וְרוּחַ תְּשִׁימוֹ: כִּי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינֹו (ר"ש) שְׁתֵּהִיָּה מִמְּנַחֵם
 כִּרְאִית גְּדוּלָּה מִמֶּה שֶׁהִיא, וְגַם לְהַכִּיתָ לוֹ פְּכָאֵי לְהַתְּכוּן בָּהּ, אֲוֹלֵי יִשׁוּב מִחֶרֶן אִפֹּה, כִּי
 כָּל עֵדֶר וְעֵדֶר שֶׁהִיא פּוֹגַע בּוֹ הִיא כְּאֵלּוֹ יַעֲקֹב מִתְּכַפֵּל לִפְנֵי וּמַחֲסֵן לוֹ עַל כִּפְשׁוֹ (רֵאזוֹ).
 יַחֲסֵן ג"כ שְׁהִיתָ כּוֹנֵת יַעֲקֹב לַעֲוֹרֵר אֶת עַשׂו לְשֹׂאֵל לִמֵּי אֶתֶּה, שֶׁאִם לֹא יִשְׁאַל אֶת
 הָרֵאשׁוֹן יִשְׁאַל אֶת הַשֵּׁנִי, וְאִם לֹא יִשְׁאַל אֶת הַשֵּׁנִי יִשְׁאַל אֶת הַשְּׁלִישִׁי, וְאִם לֹא יִשְׁאַל
 אֶת הַשְּׁלִישִׁי יִשְׁאַל אֶת הַרְּבִיעִי. וְכֵן זֶה מִפְּנֵי שֶׁאִם לֹא הִיא עַשׂו שׁוֹאֵל לֹא הִיא אֲחֻזְרִית
 לוֹ דְּבַר, כִּי אֲחֻזְרִית לֹא נוֹה יַעֲקֹב אֶת אֲחֻזְרִית שִׁמְסֵרוֹ מִמְּנַחֵם לַעֲשׂו, אֲלֹא שִׁלְכוּ לְדַרְכֵּם
 וַיַּעֲשׂו עֲמָם כְּבִלְתֵּי מִכִּירִים אֲחֻזְרִית וּכְמֵאֲחֻזְרִית שֶׁעַשׂו הוּא עֲדִימֵן בְּנֵיהֶן בְּהַר שְׁעִיר (כְּדִבְרֵי
 רַע"ס), וְאִם יִשְׁאַל יַעֲדֵי לוֹ שֶׁהִיא מִמְּנַחֵם הַשְּׁלֹמָה לְשַׁר גְּדוֹל וְכֹכַב שֶׁזְּמוּ עֲשׂו, וְכֵן
 זֶה כִּי אֲחֻזְרִית מִכִּירִים כִּפְשׁוֹ וְכו'. וְכִרְאִית שֶׁאִם הִיא רָטוֹן יַעֲקֹב שֶׁיַּעֲשׂו עֲמָם כְּמִכִּירִים
 אֶת עַשׂו וְשִׁתְּנוּ לוֹ מִמְּנַחֵם, לֹא הִיא אֲחֻזְרִית כִּי יַפְגֹּשׁ עַשׂו אֶתֶּה וְשִׁלְקָה, אֲלֹא הִיא אֲחֻזְרִית
 כִּי חֲפֵשׂ עַשׂו אֶתֶּה לֹא הִיא הַעֲדֵר הַהוֹלֵךְ לִפְנֵי; גַּם הִיא לוֹ לִשְׁמֵהּ בְּנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֻזְרִית

עַדֵּר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵּי עַבְדֵּי לְפָנָי
וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עַדֵּר וּבֵין עַדֵּר: (יח) וַיֵּצֵא אֶת־
הָרֵאשִׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׂאֵלְךָ
לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנֹכָה תֵלֶךְ וּלְמִי אֵלֶּה
לְפָנֶיךָ: (יט) וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה
הוּא שְׁלוּחָה לְאֲדֹנָי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא
אֲחֵרֵינוּ: (כ) וַיֵּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי
גַם אֶת־כָּל־הַתְּלָכִים אַחֲרֵי הָעַדְרִים לֵאמֹר
כַּדְּבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמִצְרָאֵכֶם אֲתוּ:
וְאָמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ
כִּי־אָמַר אֲכַפְרָה פָּנָיו בְּמִנְחָה הַהִלְכַת לְפָנָי

לומר שיקח מכתם מידם, וכיוצא בזה. (ידח) כי יפגשך: צמוז קע"א הגימל צמטף קמז (שהוא צמקוס קמז) מטוף, כי כן היו הקדמונים כותבים חכמה צמטף, ובגליון כתוב בספרי אספמי' יפגשך צמטף תחת השין להורות שהשוא נע, כמו שהיא קריאתה. ולמי אלה לפניך: הוא מוספת ביאור לשאלת ואנה תלך, כלו' בשביל מי הם ולמי הם שלוחים, ומרמזו ולמזל חלין, כמו שהוא ברע"ח ובקצת ספרים אחרים וגם בתרגום ירושלמי. וזאת ג"כ דעת ר"ש, כי בצמקוס שאחר זה כתב: ושאלת ולמי אלה לפניך, מכתה היא שלוחה וכו', הרי כי לדעתו למ"ד למי היא כמשמעה (per chi) אלה שהוא ז"ל ברש מלפרש שמי הלמד"ין הקרובות זו לזו (למי אחת ולמי אלה) בשתי הוראות שונות (כמו שפירש המורחז), ופירש ולמי אלה של מי הם, כלו' למי הם שלוחים, ושל מי הם עתידים להיות, ואח"כ כתב למ"ד משמעת בראש התצה צמקוס של, זה חזר גם למלת

(*) קמז צו"ק

Passate innanzi a me, e lasciate dello spazio tra una mandra e l'altra. (18) E comandò al primo con dire: Quando t'incontrerà Esaù mio fratello, e t'interrognerà, con dire: A chi appartieni, e dove vai, e per chi son questi (animali) che ti vanno innanzi? (19) Dirai: (Io appartengo) al tuo servo Giacobbe, e questo è un presente mandato al mio signore Esaù; ed egli pure ci vien dietro. (20) Comandò parimente al secondo ed al terzo, ed a tutti coloro che andavano dietro alle mandre, con dire: Questo discorso terrete ad Esaù quando lo troverete. (21) E soggiungerete: Il tuo servo Giacobbe è anch'egli qui dietro a noi; avendo pensato: Voglio placarlo col presente che mi precede, indi me gli presenterò: forse mi si mostrerà favo-

למי אחת וגם למלות ולמי אלה (אייר תר"כז). (יט) לעברך ליעקב: אני (ר"שי); ואע"פ שזיו עושים עגמם ככלתי מזכירים אותו רנה שידברו עמו דרך כבוד ויאמרו לו לעבדך ליעקב; ואמנם אם היו עושים עגמם מזכירים את עשו נראה ברור שלא היו מזכירים עמו (לאדני לעשו), ולא היה להם לומר אלא לאדוני. (ב) במצאכם אותו: אם ישאל אחכם. (בא) כי אמר אבשרה פניו וגו': הכון כדעת רמ"בן ור"עם שגם דבר זה אמר להם שיאמרו לעשו, להגיד לו שהוא מקביל פניו כראות פני אלהים במחנה (כטעם ולא יראו פני ריקם) וכמו שאמר לו כי על בן ראיתי פניך כראות פני אלהים; וכו"ל ראיה לזה מה שסיים המאמר אולי ישא פני, שהוא דרך כבוד ולשון כקיה; ואם היה המאמר הזה מה שאמר יעקב בלבו, הי"ל אולי תשוב ממנו מעלי, כי זה היה הליור הגובר בכפשו של יעקב, רטובי חמת עשו. והנה רנה יעקב שעבדיו יעשו עגמם כמגידים עניני אדוניהם כמו שהוא דרך העבדים. אבשרה פניו: כראין דברי גוסעלים כי לשון כפרה וכפר (פדיון) נגזר מן וכפרת אותה מנית ומחול כפר, וענינו כסוי הדבר המגין, כמו הכפר שהוא מגין על הסמיכות, או כסוי על המטא שיהיה כלא נראה (כטעם כסוי מטאה), וכן אכפרה פניו אכסה פניו במחמתי (כי השמד יעור פקמים), כאלו לא יראה אותי, כלו' שלא יראני בעין שנאה כמו שהיה רואה אותי לפניו. גם הראב"ע פירש אכפרה אכסה וגזמיר; גם רכ"הו פירש לי כפרה לי כסוי (והסכים עמו רמב"מ); אלא שהוא אומר כי גם כפר הסמיכות נקרא כן לפי שמכסין אותו בו, וכן היה דעת געז', וגוסעלים אומר כי הוראת הכסוי בזה לשון כפר מן השם כפר, ואני מוסיף כי כפר נגזר מעלי גפר. ותלמידו מוה"ר מרדכי מורטארה אומר כי מענין זה של כסוי נגזר ג"כ לשון כפירה שנל"מ, כי הכופר דבר מחסה עליו כאלו איננו; ויש לסייעו מזה שאמרים ג"כ בל"מ כסוי טובה, שענינו כופה כלי על הטובה לכסותה. ודע כי גם ר"שי (שפירש כאן לשון קינות) פירש בשמות

וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוֹלֵי יֵשָׂא פָּנָיו: (כב)
 וַתַּעֲבֹר הַמְּנַחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־
 הַהוּא בַּמַּחֲנֶה: (כג) וַיִּקָּם בְּלִילָה הוּא וַיִּקָּח
 אֶת־שֵׁתִי נָשָׁיו וְאֶת־שֵׁתִי שִׁפְחָתָיו וְאֶת־אֶחָד
 עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק: (כד) וַיִּקָּחֶם
 וַיַּעֲבֹרֶם אֶת־הַנְּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ:
 (כה) וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֹּאבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד
 עֲלוֹת הַשָּׁחַר: (כו) וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַע
 בְּבֶרֶךְ־יָרְכוּ וַתִּקַּע בֶּרֶךְ־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבְקוֹ

ל"ג ל' (מפני מלת נעדר) אשים כומר וקיטוח וכתימה נעד מטאמכס. אולי ישא פניו:
 לשון קבלה דרשון תנה וכבוד (שרש נשא מורה ג"כ קבלה) כמו לא ישא פני כל כמר
 (משלי ו' ל"ה), אשר לא כשא בני שרים (איוב ל"ד י"ט), היִרְקָה או היִשָּׂא פניך (מלאכי
 א' ט'), ומזה נשוא פנים (ח"ב ה' א', איוב כ"ג ח', ישעיה ג' ג') (ואין ענין לזה
 עם ישא ה' פניו אליך כי איננו אומר ישא ה' פניך, אלא פניו אליך) והכך מליגת
 נשא פנים הוא השיע פנים, כי לא אשיב את פניך. והטעם אמרו לו: גם עבדך
 יעקב אחרינו כי רצה להקדים לפניו מנחתו כדרך שעושים למלכים קודם ראות
 פניהם, זה כדי שירצהו הארון והוא ויקבלהו באהבה; כל זה היה אוחס לאמר
 לו מעולם כדרך העבדים המנידים מה שאין ראוי להגיד. (כב) על פניו:
 לפניו של יעקב. מלאכו לשון עברה נקשר עם על פני, כמו עותרים על פני המלך
 (ש"ב ע"ו י"ח). במחנה: נשאר במחנה עם נשוי וילדיו וכל אשר לו. (כג) מעבר
 יבוק: גבול בני עמון מזד לפון, ונקרא כהיום Vadi-Serka (ראו). את שתי נשיו:
 ודינה היכן הייתה? כל שהנכות היו הולכות עם אמן. (כד) ויאבק: מנחם רא"נע
 רמ"בן ור"דק פירשו לשון אבק, וקלער' וראו' ונעז' מוסיפים כי קרוב לזה palestra
 גזר מן pale, שענינו בלי יוני עפר. ור"שי פירש מל' חזק, וכן בלי' ארמי אביק, ענינו
 דבוק וחזק, ולזה דעתי נטוה. ונעז' נקש להסמייע מתרגום שמרתי שמתורגם געושה

revoles. (22) Il presente gli passò davanti, ed egli restò quella notte nel campo. (23) Alzatosi nella stessa notte, prese le due sue mogli, le due sue ancelle, e gli undici suoi fanciulli, e passò il guado di Jabbòk. (24) Li prese, e fece loro passare il torrente; e fece passare quanto gli apparteneva. (25) Giacobbe rimasto solo, un uomo lottò con lui vicino allo spuntare dell'alba. (26) Vedendo che nol potea vincere, lo toccò [colpi] nell'estremità del femore; e l'estremità del femore di Giacobbe

עמה, והוא געז' מפרש אחרו ל' גוש עפר, חה שנוש, כי גוש איכנו חזק, חבל התגושש
גזר מן גש או גש שענינו בלשון הקודש ובלשון ארמי וסורי משמוש. והנה בספר
הכוזבים אין כתוב ויאזק אלא ויאזק, ואיך יתכן שיתרגמוהו מלשון גוש ואזק? וגעז'
כפתה אחרי בוקסטארף שהביא משל לשני אחליטים שהיו עומדים ומתגוששים לפני
המלך (בראשית רבא פרשה כ"ב), עומד ומתגושש עם בנו (שם ע"ו) כתגוששת עם
העליונים ויבלת להם (שם ע"ח) ופירשם מלשון גוש עפר, והביאם בשרש גוש, ובאמת
איכס אלא משרש גש. וקראם להם הרמ"בם בפירוט המשנה (מלה פרק ב') ואחריו
הר"ע בפירוט ספינה גוששת, מלשון גוש עפר, ואינו אלא משרש גש (וכן הביא בעל
הערוך), ומענין משמוש כלומר שהספינה נוגעת בקרקע. עד עלות השחר: המפרשים
כלם פירשו עד זה כמשמעו, ול"כ ענינו סמוך לעלות השחר. וכמהו ויאהל עד סדום,
ויט אהלו עד ארץ בלעכנים (שופטים ד' י"א), ויט עד איש עדלמי, עד האלהים יבא
דבר שניהם [והנה גם המאורע הזה היה ליעקב מאת ה' לחזק את לבו, להודיעו כי
הוא בעזרו, כי לבסוף ידע שהוא מלאך, והנה כראש אליו מלאך בדמות איש והתחבב
עמו לא להזיקו אלא מלמדת כבוד להפילו לארץ, כדרך האחליטים המתגוששים זה עם
זה ועשה עמו כאלו לא יכול לו, וע"ה ברכו וקרא שמו ישראל. וגעז' אומר כי אחר
כאן ויאזק ע"ה הנחל יבוק]. (כו) וירא כי לא יבל לו: התורה מספרת כפי מה
שהיה אדם מספר הענין אם היה גם באותה שעה. ותקע: קל משרש יקע, הוזה
לו סן תקע כפשי מחד (ירמיה ו' ח') ענין פירוד. ור"זי ביחזקאל כ"ג י"ו אחר כי לשון
הוקעה טורה חזר ותקיעת עץ בחרץ (כמו והוקע אותם) והושאל אח"כ להורות שליפת
עץ מן הארץ. ע"ד משרש מסעף; והנה שרש יקע קרוב לשרש תקע ושקע, ועיין למעלה
י"ב ח'. בף: כל כף על גם כפיפות ומלל (כף היד, וכן כף אחת עשרה זהב) וכן
זאת היא הנקראת acetabulum שדומה לכלי שנותנים בו חמץ. ואע"פ שהיך הוא
שינא מחקומו ולא הכף, אומרים ותקע כף כמו שאומרים אריק חרני. והנה פירוק
היך מן הכף הוא דבר שאי אפשר שיקרה בשום כח טבעי מן החוץ (רק לפעמים
בסיבות מכימות בתחלואים ארוכים), וכאן נעשה בנגיעה בעלמא, ואז אין ספק כי
היך יקבן שהיה גם דבר למעלה מן הטבע, ואע"פ כראש שעדיין לא היך שהוא

עָמוּ: (בז) וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר
 לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם-בִּרְכַתְּנִי: (בט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 מַה-שְּׂמֶךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: (כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב
 יֹאמֶר עוֹד שְׂמֶךְ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׂרִית עִם-
 אֱלֹהִים וְעַם-אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל: (ל) וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב
 וַיֹּאמֶר הַגִּידָה-נָא שְׂמֶךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה
 תִּשְׂאֵל לְשִׁמִּי וַיְבַרֵךְ אֹתוֹ שֵׁם: שְׁלִישִׁי (לא) וַיִּקְרָא
 יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי-רָאִיתִי אֱלֹהִים
 פָּנִים אֶל-פָּנִים וְתַנְצֵל נַפְשִׁי: (לב) וַיִּזְרַח-לוֹ
 הַשָּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת-פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלַע
 עַל-יָרְכוּ: (לג) עַל-כֵּן לֹא-יֵאכְלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
 אֶת-גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל-כַּף הַיָּד עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף-יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה:

מלאך, שאם הכיר שהוא מלאך לא היה אומר לו לא אשלחך ולא היה שואלו מה שמך, וכו' כי כשנפרק ירכו משב יעקב שהוא איש אלהים, כלו' נביא שיש בידו לעשות כמים ברזן וזולתו ולא נכחו. ורצה ה' שיכיר זה, כדי שישאל שיזכרהו, וכדי שיזכרהו ויאמין לברכתו. והיה סמוך לנו לא ירא. (בז) שלחני כי עלה השחר: כאילו הוא מתבונן כי לא יכול לו (קלערי) וגם לחזק את לבו. (בט) כי שרית: לשון מריבה ומלחמה בערבי (קלערי וראו'). וכו' כי מלת שרית מורכבת מעבר ועמיד, ובדך אחרו שלעתיד יקראו שמו ישראל, כי אז יראו שכבר נלחם עם אלהים וגם אכזבים ויכול להם. ואמנם מה שהזכיר אלהים הוא אכזבים הוא לשתי כוונות, האחת (והיא מה שנתכוון המברך) היא שהמלאך אחר אלהים על ענמו, והשנית (והיא מה שהבין יעקב

si slogò nel suo lottare con lui. (27) Quegli disse: Lasciami andare, poichè è spuntata l'alba. Ed egli [Giacobbe] disse: Non ti lascio andare, se prima non mi benedici. (28) Quegli disse: Che nome hai? Ed egli disse: Giacobbe. (29) E quegli disse: Il tuo nome non suonerà più Giacobbe, ma Israel; poichè lottando con dèi e con uomini, sarai vincitore [cioè: gli uomini, coi loro falsi dèi, non potranno nuocerti]. (30) Giacobbe interrogandolo disse: Dichiarami, di grazia, il tuo nome. E quegli disse: Perchè mai domandi del mio nome? — Così quegli lo benedisse ivi. (31) Giacobbe pose nome al luogo Penièl, (dicendo): Poichè vidi Iddio [un angelo] faccia a faccia, e la mia vita rimase salva. (32) Il sole gli spuntò, poi ch'egli ebbe passato Penuèl; ed egli era zoppicante d'una coscia. (33) Egli è perciò che gl'Israeliti sino al giorno d'oggi non mangiano il ligamento che ha ceduto, situato sull'estremità del femore: perocchè quegli ha colpito l'estremità del femore di Giacobbe, il ligamento (cioè) che ha ceduto.

באחזה שעה, קדם שיכיר שהוא מלאך) לומר שאויציו ואלהיהם העחרים אותם לא יוכלו להרע לו. (ול) למה זה תשאאל לשמי: גם זה כמתבניש, שלא יתפאר עליו יעקב לאחר נכחתי את פלוני. (לא) כי ראיתי אלהים: אולי פתאום נעלה מעליו, והכיר בו שהוא מלאך. (לג) על כן לא יאכלו: מזה נמשך המנהג אצל בני ישראל. לא יאכלו לשון הוה, רגילים שלא לאכול, שאם היה עתיד היה אומר לכן, לא על כן, ועוד מה טעם עד היום הזה. וכן גם אנקלוס וגם הירושלמי תרגמו לא אכלין, ולא תרגמו לא יוכלון. גיד: איננו דוקא מה שקוראים עתה nervus, אבל גם גיד בלה"ק, וגם nervus בדברי הקדמונים, הם כוללים שלשה ענינים הדומים זה לזה בצורתם, צמה שהן כעין חבלים, המין האחד הם הנקראים nervi, והשני הם הנקראים ligamenta והם מתברים בעם אל בעם, והג' הם הנקראים tendines, והם מלד אחד יולאים מן הבשר (musculus) ומלד אחד נאחזים בעלם; ולדעת געז' ואחרים שרש גיד הוא אחד עם שרש אגד (עכין קשירה), ולדעתי שם גיד הוא משרש נגד (ענין משיכה) ונקראו כן החבלים הנמשכים והולכים על דרך נגד וכפק מן קדמויה (דכיאל ז' יו"ד) ובש"ס גידים שהזכירו ר"זל ככללו שלשת המינים האלה כלם. הגשה: ע"ש שלא עבר כת, כמו נשמה נדורתם היו לכאים, והוא פעל נגזר מן נאם ואשה, ואולי מזה בל"ת תש כת. ודעת Castellus Edmundus ואחריו ראז' וגעז' כי הוא הנקרא כפאן בל' ערבי, ואינו אומר שאם הדבר כן הוא, איננו רחוק מהערביים קבלו השם הזה מן היהודים.

לג

(א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב יַעֲזֹב עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה עֹשֵׂוֹ בָּא
 וְעָמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲזֵק אֶת־הַיְלָדִים
 עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׂפָחוֹת:
 (ב) וַיִּשֶׂם אֶת־הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת־יְלָדֵיהֶן רֵאשֵׁנָה
 וְאֶת־לֵאָה וַיְלַדְיָהּ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־
 וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים: (ג) וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם
 וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שִׁבְעַת פְּעָמִים עַד־גִּישָׁתוֹ עַד־
 אַחֲיוֹ: (ד) וַיִּרֶץ עֹשֵׂוֹ לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל
 עַל־צוּאָרוֹ וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּבְכּוּ: (ה) וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו
 וַיִּרְא אֶת־הַנְּשִׂיִם וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־
 אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים
 אֶת־עַבְדְּךָ: רביעי (ו) וַתִּגְשֵׁן הַשְּׂפָחוֹת הִנֵּה
 וַיְלַדְיָהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוּיֶינָּה: (ז) וַתִּגְשֵׁ גַם־לֵאָה וַיְלַדְיָהּ
 וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחַר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
 (ח) וַיֹּאמֶר מִי לָּךְ כָּל־הַמַּחְנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר

(*) נחזרו ק'

(*) נקה על וזקו

XXXIII

(1) Giacobbe, alzati gli occhi, e veduto ch'Esau veniva con quattrocent' uomini, divise i fanciulli tra Leà, Rachel e le due ancelle. (2) Pose le due ancelle e i loro fanciulli innanzi, Leà e i suoi fanciulli di dietro, e Rachel e Giuseppe ultimi. (3) Egli poi li precedette, e si prostrò a terra sette volte prima di giungere presso a suo fratello. (4) Esau gli corse incontro e l'abbracciò, e gittatoglisi sul collo lo baciò; e piansero. (5) Alzati gli occhi, e vedute le donne ed i fanciulli, disse: Chi son questi che tu hai? Ed egli disse: Sono i figliuoli, di cui Iddio ha graziato il tuo servo. (6) Appressaronsi le serve coi loro fanciulli, e si prostrarono. (7) Si appressò anche Leà coi suoi fanciulli, e si prostrarono; indi appressaronsi Giuseppe e Rachel e si prostrarono. (8) (Esau) disse: A che destini tu tutta quella schiera che ho incontrata? E (Giacobbe) disse:

(ב) וישם את השפחות וגו': ולא חלקם לשתי מחנות, כי לא חלק רק הנאָר והבקר והמטלטלין (דון יצחק), ולענין הסדר שסדרן אחרון אחרון חביב (ר"ט) שאם יהרגו הראשונים אולי האחרונים ימלטו (כת"ה). (ד) וישקרו: אומר ראוי (ואחרים לפניו) כי הנקודות שעל המלה הזאת, להורות שנקנת ספרים לא היתה כתובה, ושכן Origenes לא מלא אותה בספריו. ואמת הוא כי על הרוב אין כפילה על הנזאר בין האוהבים אלא לנשק, וא"כ היה אפשר שיאמר הכתוב ויפל על נואריו ויבכו בלא מלת וישקרו, והיתה הנשיקה מונעת מאליה, כמו ביוסף עם יעקב (למטה מ"ו כ"ט) ויפל על נואריו ויבך על נואריו עוד; ששק אותו אע"פ שלא נכתב. ואפשר ג"כ כי בחוק ההתפעלות ישאר האוהב על נוארי האוהבו משתאה ומשתומם, ולא ישקרו, ויתכן שכן היה הענין ביוסף עם יעקב, אבל יעקב ועשו אין ספק כי לא היתה ביניהם חבה יתרה, ולא היה גם חוק התפעלות שיגרום לאחד מהם שיאמר משתאה ומשתומם. (ה) מי אלה לך: מה יחס יש להם עמך, בניך הם או עבדיך. (ו) מי לך וגו': מי הוא לך. מה כונתך לעשות בו, שלמת אותו לבניך, ואמר מי ולא מה כי המחכה כולל העדרים והאנשים ההולכים עמו; ומלת מי תבא לפעמים גם על זולת בן אדם. דעת הרמ"בן כי עשו לא. שאל אותם למי אתה ואנה תלך, והם לא אחרו לו דבר,

פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמִצְא־חַן בְּעֵינַי אֲדָנָי׃ (ט)
 וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ יִשְׁלִי רֵב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר-לְךָ׃
 (י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא מִצְאֵתִי חַן
 בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָתָּ מִנְּחֹתַי מִיְדֵי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי
 פְּנֶיךָ כִּרְאֵת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתְּרַצְנֵנִי׃ (יא) קַח-נָא
 אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי-חֲנַנִּי אֱלֹהִים
 וְכִי יִשְׁלִי-כָּל וַיִּפְצַר-בּוֹ וַיִּקַּח׃ (יב) וַיֹּאמֶר
 נִסְעָה וְנִלְכָה וְאִלְכָה לְנֶגְדְךָ׃ (יג) וַיֹּאמֶר
 אֵלָיו אֲדָנָי יִדְעֵ כִּי-הִילָדִים רַבִּים וְהֵצֵאן
 וְהִבָּקֶר עֲלֹת עָלַי וּדְפְקוּם יוֹם אַחָד וּמָתוּ׃

ועשו הבין מעצמו שאינם אלא ליעקב שהיה אחיהם. ויתכן ג"כ ששאל אחים ואחורו לו, אך עשו עשה עצמו ככלתי יודע שהם שלוחים אליו, כי חשב שהעבדים הגידו לו זה נגד רצון יעקב (עיין פרושי למעלה ל"ב י"ז) ועשה עצמו כאלו לא אמרו אלא שהם ליעקב (אח"ס). (י) כי על בן ראיתי פניך: ומאחר שראיתי (עיין למעלה י"ח ה') פניך כמו שרואים פני אלהים, בהנאי לך מנחה (על דרך ולא יראו פני ריקס) מונטת אזני שתקבל מנחתי ותרנה אותי. מלת ותרנני היה אפשר שתהיה נקודה שוא, ועכשו שהיא נפתח התיבה לשון עבר להורות על הנטות שכן יהיה. (יא) ברכתי: מנחה קטנה שיתן איש אל רעהו לאות על אהבתו אותו, כמו ועתה הנרכה הזאת אשר הביא שפתך לאדוני (ש"א כ"ה כ"ז), הנה לכם נרכה משלל אחיני ה' (שם שם ל' כ"ו), ועתה קח נא נרכה מנחת עבדך (מ"ב ה' ט"ו). אשר הובאת לך: כמעט וניצאו לו את המנחה אשר נידם הנתיחה (למטה מ"ג כ"ו) ענין הקרבת הדורון, ואע"פ שזממת העבדים לא הקריבו המנחה לעשו, הנה מאחר שהוא ראה אותה והם אמרו לו שהיא שלוחה לעשו, ואחר שעכשו פירש לו יעקב שהיא למזל חן בעיניו, יתכן לומר למסרע שכבר הובאת לו. ויפצר: שרש פצר נגזר מן צר, וענינו הִכָּר וחקק את חברו עד

Per trovar grazia agli occhi del mio signore. (9) Esaù disse: Io ho già molto: fratello, tieni il tuo. (10) E Giacobbe disse: Deh, non così! Se incontrai la tua grazia, tu accetterai da me il mio presente; posciachè mi sono a te presentato come uno si presenta innanzi a Dio [cioè con sacrifici], e tu certamente mi gradirai. (11) Ricevi, di grazia, il mio tenue dono, che fu recato a te; poichè Iddio mi ha favorito, ed io ho di tutto — Lo stimolò, e quegli accettò. (12) (Esaù) disse: Moviamoci, e andiamo; ed io ti verrò a fianco. (13) Ed egli gli disse: Il mio signore sa, che i figliuoli sono teneri, ed io ho meco (anche) le femmine del bestiame minuto e del bovino, in istato di allattanti. Se vengono spinte innanzi (anche) un solo

שַׁעֲשֵׂה רָצוֹנוֹ (מו"הרר דוד חַמְנֵה וַיַּעֲרֹבֵנּוּ), וְקָרַב לֹאֵה וְחַמְנֵהוּ (שׁוֹפְטִים י"ו י"ו) שֶׁהוּא עֵינִין לַחַן חַמּוּקָה. וַיִּקְרָא: הַמְנַחֵה עֲבָרָה לֹאֵה לַפְנֵי יַעֲקֹב, וְלֹא הִיִּתָּה רַחֻקָה מִן הַמְּחֻסָּה שֶׁהוּא שֶׁסְּיַעֲקֹב וַעֲשׂוֹ, וְכַשֶּׁהֲסָכִים עֲשׂוֹ לִקְבֵּלָה לֹאֵה יַעֲקֹב לֹאֲנָשׁוֹ שִׁמְכָרוֹה בִּיד אֲנָשׁוֹ עֲשׂוֹ. הַמְּבַרָר לְנַחֵה הַפְּרִיד בְּקוֹ בֵּין רֵאִיִּית פְּנִים וְלַפְרָקִים כִּרְאֵה שְׂפִי וְלַפְרָקִים כְּמוֹ וְלַפְעָמִים, חַה שְׂבוּשָׁה, וְהַכְּנִי מַפְרָשׁ כּוֹכַח ר"שִׁי ז"ל: תַּחֲלָה פִּי הַעֲנִין וְאַחֲרָי: בְּרַכְתִּי מִנְחָתִי, כְּלוּי שֶׁהוּא קוֹרָא לְמִנְחָתוֹ בְּשֵׁם בְּרַכָּה, וְאַחֲ"כַּ מַפְרָשׁ לְמַה וְאַיִמִּיתִי הַמְּנַחֵה נְקֻרָאֵת בְּרַכָּה, וְהוּא אֹמֵר כִּי מִנְחָה כְּמוֹ זֶה אֵל יַעֲקֹב, שֶׁהִיא מִנְחָתָה עַל רֵאִיִּית פְּנִים לַפְרָקִים, שֶׁאֵדָם מִבֵּיא לְתַבְּרוֹ כִּשֶׁהוּא רֹאֵה פְּנֵי אֲחֵר כְּמוֹה זְמַן אֵלָּה רֹאֵהוּ (כְּמוֹ שֶׁהִיא הַעֲנִין בְּיַעֲקֹב עִם עֲשׂוֹ), אִינֵה בָּהֵה אֵלָּה לְשֶׁאֲלַת שְׁלוֹם, לַפְּנֵי הִיא נְקֻרָאֵת בְּרַכָּה, וְכֹל בְּרַכָּה שֶׁהִיא לְרֵאִיִּית פְּנִים כִּנּוֹן וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרַעֲהָ וְכוּי כֹּלֵם אִין עֵינִים בְּרַכָּה מִנְחָה אֵלָּה בְּרַכַּת שְׁלוֹם, לַפִּיכָּךְ אֲחַף זֶה בְּרַכְתִּי לְרִיק לְתַרְגֵּם mon salut, וְאַעֲ"פִי שְׁלֵפִי הַעֲנִין הַכּוֹוֹכָה מִנְחָתִי. וַעֲיִין ר"שִׁי לְחַטָּה מ"ו ז' וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב הִיא שֶׁאֲלַת שְׁלוֹם כִּדְרָךְ כֹּל הַנִּרְאִים לַפְּנֵי הַמְּלֻכִים לַפְרָקִים, וְכִי נֵם כֹּאֲן ז"ל רֵאִיִּית פְּנִים לַפְרָקִים בִּלְאֵי וְי"ו וְאַחֲרָי כְּמוֹ שְׂנִים מִנְחָתִי כִּךְ בִּלְאֵי וְי"ו בְּר"שִׁי כ"י שְׂנִיִּי, וְגַם בְּר"עֵת אִינֵנָה. (י"ב) נִסְעָה: לִי רַבִּים, עֵיין אֹהֵב גַּר עֲמֹד 42. לְגַגְרָךְ: אֲנִלְךָ וְנִגְדָךְ, וְכֵן וְכֵן גַּד לְגַדֵּם (שֶׁל בְּנֵי רַאֲוֹן) יֵשְׁבוּ בְּאַרְץ הַבְּשָׁן (ד"ה א' ה' י"א). (י"ג) וְדַפְּקוּם: וְאֵם אֲחֵרִים יִדְּפְקוּ אֹתָם; שֶׁרָשׁ דִּפְק לֹא נִמְצָא אֵלָּה בְּשֵׁנֵי מִקְוֹמוֹת אֲחֵרִים, קוֹל דְּרֵי דוֹפֵק (ש"ה ה' ב') מִתְּדַפְּקִים עַל הַדֶּלֶת (שׁוֹפְטִים י"ט כ"ב), וְכִי אֲזִין עֵינֵי הַכַּחַת הַדֶּלֶת (picchiare בִּלְעַז) אֵלָּה דְּמִיִּיהָ בְּכַח כְּדִי לְפַתּוֹחַ, וְכֵן מִתְּדַפְּקִים עַל הַדֶּלֶת, דְּמִיִּים זֶה אֵת זֶה אֲנִל הַדֶּלֶת. וְתַלְמִידֵי מוֹה"רֵר אֲנֵרֵסֵם גַּרְיָו ז"ל אֹמֵר כִּי הַשֶּׁרֶשׁ הוּא דֶּקָּה, וְמוֹמְנוּ הַדֶּקָּה וְהַדֶּקָּה וְכִדְרָךְ. וְכַחַח כֹּל הַצֵּאֲן: כִּי הַבָּקָר לֹא יִמּוֹת אֲבֵל לִיִּים (ר"מ"ב). (י"ד) לְרַגְלֵי: לַפִּי הַלִּיכְתָּם, לַפִּי מַה שֶּׁסֵּם יְכוּלִים לְהִלְךְ (ר"שִׁי). הַמְּלֻאָבָרָה: הַמְּקַנָּה נְקֻרָא כֵן, כְּמוֹ וְכֹל הַמְּלֻאָבָרָה נִמְצָאֵה

כָּל-הַצֵּאֵן: (ח) יַעֲבֹר-נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדּוֹ
 וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִשִּׁי לְרַגְלֵי הַמְּלֶאכֶה אֲשֶׁר-
 לִפְנֵי וּלְרַגְלֵי הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר-אָבֹא אֶל-
 אֲדֹנָי שְׁעִירָה: (ט) וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶצִּינְרָה
 נְא-עִמְךָ מִן-הָעַם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה
 זֶה אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינַי אֲדֹנָי: (י) וַיִּשָּׁב בַּיּוֹם
 הַהוּא עֲשׂוּ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה: (יא) וַיַּעֲקֹב נֹסַע
 סֹכְתָה וַיְבִן לּוֹ בַּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֹכֶת
 עַל-בֶּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סֹכוֹת: (יב) וַיִּבְאֹ
 יַעֲקֹב שָׁלֹם עִיר שְׁכֵם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאוֹ
 מִפְּרָן אָרֶם וַיַּחַן אֶת-פְּנֵי הָעִיר: (יג) וַיִּקֶן אֶת-
 חֶלְקֵת הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֶהְלוֹ מִיַּד
 בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי שְׁכֵם בְּמֵאָה קִשְׁיֹטָה:
 (יד) וַיַּצֵּב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל: (טו) חַמְשִׁי

וְכֵן אֲחֵת הַחֲרִימוֹ (ט"א ט"ו ט'), מִכֵּי שֶׁהוּא מְלֹאכֶת הַרְעוּסִים הַעוֹסְקִים בּוֹ וְהוּא
 עֲבָדָתָם. עַד אֲשֶׁר אָבֹא וְגו': כִּרְאֵה שֶׁלֹא הֵלֵךְ שָׁם מִעוֹלָם, וְגַם לֹא הָיָה בְּלִבּוֹ לִלְכֹת
 שָׁם, כִּי לֹא נִסַּע בּוֹ. (טז) לָמָּה זֶה אֲמַצְא חֶן וְגו': כִּי לֹא דָבָר אֶחָד, וְכַפִּירוֹת
 רַד"ק (הַנִּיחוּ עֵל מַחֲלָל יוֹכֵי) לָמָּה זֶה אֲמַצְא חֶן בְּעֵינַי אֲדֹנָי לַעֲשׂוֹת לִי כָל הַכְּבוֹד

giorno, tutto il bestiame minuto morrebbe. (14) Passi deh! il mio signore avanti al suo servo, e ch'io mi conduca lentamente, secondo il passo del bestiame che mi precede, ed il passo dei fanciulli, sino a tanto ch'io giunga appo il mio signore, in Seir. (15) Esaù disse: Permetti dunque ch'io lasci presso di te una parte della gente che ho meco. Ed egli disse: Perchè mai vorresti usarmi tanto favore? (16) Esaù tornò in quel giorno per la sua strada, verso Seir. (17) E Giacobbe mosse verso Succòt, ove si fabbricò una casa, e fece delle capanne pel suo bestiame; perlochè denominò quel luogo Succòt. (18) Giacobbe, reduce da Paddàn-Aràם, arrivò incolume alla città di Sichem, situata nel paese di Cànaan; e si stanziò in faccia alla città. (19) E comprò quel pezzo di campagna, dove tesse il suo padiglione, dai figli di Hhamòr padre di Sichem, per cento Kessità (20) Eresse ivi un altare, e lo denominò: Egli è potente il Dio d'Israel.

הזה? וכן מדוע מלאחי קן בעיניך להכירני (רות ב' י'), וכן למטה (ל"ד י"א) אמלא
 קן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אחי, ענינו עשו לי הקסד הזה, חף כאן למה זה תעשה
 לי חסד כזה. ולדעת צה"ט (ואחריו ר"זי ואחרים) הם שני דבורים, למה זה תניג עמי
 מן העם אשר אחך? עשה עמי חסד שלא לעשות זה (וי' סב"ת: הוא המקום הנזכר
 ביהושע י"ג כ"ג ושופטים ח' ט"ו, ואיננו הנזכר בשמות י"ב ל"ז ובמדבר ל"ג ה' (ראו'ז).
 (יד) שלם: בשלום ובלא כזק (אנקלוס ר"זי ראב"ע רע"ם רח"בנח וראו'), והגיד זה
 למור כי השלים חזרתו בשלום. עיר שב"ם: עיר הנקראת שכם, ע"ד כהר פרת, נחל
 יבק, הר חרמון, וכן מלאנו עיר מזכר לר (יהושע י"ט כ"ט) עיר ספרוים (ישעיה ל"ז
 י"ב), וכן לדעת ערי ערוער (שם י"ז ב'), עיין שם פירושי. (יט) אשר נטה שם
 אתלו: תחלה נטה אהלו ואח"כ קנה המקום (דון ילקק) שאל"כ היל"ל מט שם אהלו.
 קשיטתו: לא כמלא אלא באיוב מ"ב י"א. (מלצד יהושע כ"ד ל"ב בספור הזה ענמו).
 והמתרגם האלכסנדר ונקלוס תרגמוו כבשות, ונשארט דהה זה בראיות ואמר (כדעת
 ר"זי ורש"ב) שהוא מין מטבע בלתי ידוע לנו, ואמר שהוא אולי מלשון קאטט, מטבע
 או משקל שלם ובלתי חסר וקלערי מוכיף כי קוסטראט בסורי numularius, וכן בעברי
 קאטטר ענינו תקון המטבעות ועשן שלמות וטובות. (כ) אל אלרי ישראל: אל הוא
 כשאל המאמר, ואלהי ישראל הוא הנושא, אלהי ישראל הוא אל, הוא תקיף וזקן (רש"ם
 ורא"ב), והגומתו מלאנו שיות שענינם מאמר שלם, כמו ה' כפי (שמות י"ז ט"ו), ה'
 לדקנו (ירמיה כ"ג ו'), עמנו אל (ישעיה ז' י"ו), ה' שמה (סוף יחזקאל) חפני בה
 (ישעיה ס"ב ו'), פלא יועז אל גבור תו' (ישעיה ט' ה').

לד

(א) וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב
 לְרֵאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ: (ב) וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם
 בֶּן־חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב
 אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה: (ג) וַתִּדְבַק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־
 יַעֲקֹב וַיֹּאחֲזֵב אֶת־הַנְּעֹר * וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנְּעֹר *:
 (ד) וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי
 אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: (ה) וַיַּעֲקֹב שָׁמַע
 כִּי טָמֵא אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ
 בַשָּׂדֶה וְהַחֲרִשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם: (ו) וַיֵּצֵא חַמּוֹר
 אָבִי־שָׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: (ז) וּבְנֵי
 יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כִּשְׁמֹעַם וַיִּתְעַצְבוּ
 הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נִבְלָה עֲשֵׂה
 בְּיִשְׂרָאֵל לְשָׁכֵב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:
 (ח) וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנֵי חִשְׁקָה

(*) הכערה ק'

(*) הכערה ק'

XXXIV

(1) Dinà figlia di Leà, cui (questa) partori a Giacobbe, uscì a vedere le donne del paese. (2) Vedutala l'hhiveo Sichem, figlio di Hhamòr principe del paese, la prese, e facendole violenza, giacque seco lei. (3) Il suo animo rimase attaccato a Dinà figlia di Giacobbe; amò la giovine, e le parlò al cuore. (4) Disse poi Sichem a Hhamòr suo padre: Prendimi per moglie questa fanciulla. (5) Giacobbe, mentre i suoi figli erano in campagna col suo bestiame, udì che colui contaminò Dinà sua figlia; ma Giacobbe stette cheto, aspettando il loro arrivo. (6) (Intanto) Hhamòr padre di Sichem uscì appo Giacobbe, per parlargli. (7) I figli poi di Giacobbe, udita la cosa, vennero dalla campagna, e s'addolorarono, ed increbbe loro oltremodo; poichè quegli aveva fatto oltraggio alla famiglia d'Israel, stuprando la figlia di Giacobbe, cosa che non era da farsi. (8) Hhamòr parlò loro, con dire: Sichem mio figlio s'è inva-

(א) וחצא דינה: הספור הזה נכתב להנבט דברי יעקב בנרכותיו ארור אפס וגו' (משה עהרעכרייך). לראות בבנות הארץ: לעיין כשי הארץ הסיח ומכה מלנואן, כמשפט הכנות. ונס' השמרונים כתוב להראות. (ב) וישכב אותה: אותה כמו עמה, עיין ישעיה י"ג י"ו. ויענה: שכנ אותה בעינו, כל' שלא נר'נוה. (ג) וידבר על לב הנערה: דברים טובים דברים נחומים, כמו דברו על לב ירשם וקראו אליה (ישעיה ח' כ'), כי נחמתיו וכי דברת על לב שפתך (רות ב' י"ג), ועתה קום נא ודבר על לב עבדיך (ש"ב י"ט ח'), ויחם אותם וידבר על לבם (בראשית כ' כ"א), וידבר יחזקיהו על לב כל הלויים (ד"ה ב' ל' כ"ב). וידבר על לבם לאמר חזקו ואמנו אל תיראו ואל תחמו (שם שם ל"ב ו'), והנחומים הם שיקחה לו לאשה. נר'שי נ"ל אשך בלי יו"ה, וכן הוא נר'עם. (ד) והרריש יעקב: המתין וישב לו בטל ושקט, כמו ועתה למה אתם מחרשים להשיב את המלך (ש"ב י"ט י"א), ואתם מחרשין (שמות י"ד י"ד), וכן נר'ש תשה, ואנחנו מחרשים מקחת אותה מיד מלך ארם (מח כ"ב ג'), ואתם מחרשים אל תעללו (שופטים י"ד ט'). (ו) כי נבלה עשה בישראל: כנלה על הרוב כאמר על מעשה שהוא גנאי לעושהו, אך לפעמים כמחא ג"כ על מעשה שהוא מרסה וגבט

נִפְשׁוֹ בְּבִתְכֶם תָּנוּ נָא אֶתְּהָ לוֹ לְאִשָּׁה׃
(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אִתְּנוּ בְּנִתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־
בְּנֵינֵנוּ תִקְחוּ לָכֶם׃ (י) וְאִתְּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאָרֶץ
תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֶאֱחָזוּ בָּהּ׃
(יא) וַיֹּאמֶר שָׂכֶם אֶל־אָבִיָּה וְאֶל־אֲחִיָּה אֲמָצְאָ־
חֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן׃ (יב) הֲרָבוּ
עָלַי מְאֹד מְהֵרָ וּמִתָּן וְאֶתְנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ
אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנְּעֵרָ לְאִשָּׁה׃ (יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־
יַעֲקֹב אֶת־שָׂכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה
וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה אַחֲתָם׃ (יד)
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַל־לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר
הַזֶּה לְתֵת אֶת־אַחֲתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה
כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ׃ (טו) אַךְ בָּזָאת נָאוֹת לָכֶם

למי שעושים אותו לה, כמו כי אם פניו אשף לבלתי עשות עמכם כבלה (איוב מ"ב ק'),
וכן פירושו כאן, עשה בישראל דבר שהוא חרפה וגנאי למשפחתנו (Coccejus). ובן
לא יעשה: עמו הבתולות ההולכות בדרך לא היה מעשה כגון אצל שם אחיה, והכה
שם בעשותו דבר זה לישראל כמלאח מחרבם ומגדפם והראה מיעוט חשיבותם בעיניו,
מחר אם ירנה יהרגו איש מהם על אם הדרך. זו כוונתם לפי דעתי, כי אמנם לא

(*) הנערה ק'

ghito della vostra figlia. Dategliela, di grazia, in moglie. (9) Ed imparentatevi con noi: le vostre figlie darete a noi, e le figlie nostre piglierete per voi. (10) Voi resterete presso di noi, ed il paese sarà a vostra disposizione; restate, e giratelo, e stabilitevi in esso. (11) Sichem poi disse al padre ed ai fratelli di lei: Accordatemi questo favore, ed io darò quanto mi direte. (12) Imponetemi gran dote e regali, ed io darò secondo che mi direte; purchè mi diate la giovane in moglie. (13) I figli di Giacobbe rispondendo a Sichem ed a Hhamòr suo padre, parlarono con inganno, posciachè quegli aveva contaminata Dinà loro sorella. (14) E dissero loro: Noi non possiamo fare questa cosa, dare cioè nostra sorella ad uomo che abbia prepuzio: esso essendo per noi oggetto d'ignominia. (15) Sol tanto a questa condizione aderiremo a voi: se voi diverrete simili a noi, quando (cioè) ogni maschio tra voi si circoncida.

היה להם להחמנצ אס הכנל כנלה יעשה, אלא לכנדהם קששו, ולכפסם פקדו. (יב) פודר: קרוב ללשון מייר. (יג) במרמב: משנו כי מעולם לא יסכימו להמול, וע"כ יפטר מהם ויגילו את אחותם, אך כשראו שמולו ולא היה להם מנוס מלתתם להם, אז שמעון ולוי לנדם התעוררו ועשו מה שעשו באף ובחמה, לבלתי יהיו מוכרחים לתת את אחיהם לאיש כנל אשר טמא אחתם (הר"מנן). אבל אחיהם כונתם מתחלה להרגם לא יתכן, שא"כ לא היה יעקב נשעת מותרו מקלל אבם של שמעון ולוי לנדם, ועוד אס היו כלם נענה אחת איך היה שאר האחיהם לא הלכו עמם, כי סוף סוף לא היה המעשה בלי סכנה, כי הכנים היו יכולות להתקיים על שני בני אדם ההורגים את בעליהם ואת בניהם ואת אחותיהם ואת אחיהם. (יד) כי חרפה היא לנו: הערלה. בר"ש כי" כמות שמו' (בלי מלת פסול), וכונן. (טו) נאות: נראה שהוא כפעל משרש את (ראו' ונעז') ולר"דק שרשו יאת והוא קל, והוא ממשו ללשן כי לך יאתה (ירמיה' י' ז'), וקרב יותר שיטה יאתה משרש יאה, שענינו יפה, והוא כמו נאות שזורה ג"כ יפה והשאל על מה שהוא ראוי, ובלשן ארמית יאת ענינו טוב הדבר ואולי מוס נכנה לשון נאות על המסכים לדברי רעשו אומר לו: יאתה, כלומר טוב הדבר אשר דברת לעשות. וקרב לזה בל"ח פעל קלם נגזר מן קלם שענינו בלשן וכי יפם.

אִם תִּהְיוּ כַּמְנוּ לְהַמְלֵל לָכֶם כָּל־זָכָר׃ (מ) וְנָתַנּוּ
אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ
וְיִשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ (מ) וְאִם־לֹא
תִשְׁמָעוּ אֵלֵינוּ לְהַמּוֹל וּלְקַחְנוּ אֶת־בָּתְנוּ
וְהִלְכְנוּ׃ (מ) וְיִטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חָמוֹר
וּבְעֵינֵי שָׂכָם בֶּן־חָמוֹר׃ (מ) וְלֹא־אֲחֵר הַנְּעַר
לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא
נִכְבָּד מְכֹל בֵּית אָבִיו׃ (כ) וַיְבֹא חָמוֹר וּשְׂכָם
בָּנוּ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם
לֵאמֹר׃ (כא) הֲאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ
וְיִשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאֶרֶץ הַגֵּרָה
רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתֶם נִקַּח־לָנוּ
לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם׃ (כב) אַךְ־בְּזֹאת
יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לִישָׁבֵת אֲתָנוּ לְהִיּוֹת לְעַם
אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נְמוּלִים׃
(כג) מִקְנֵיהֶם וּקְנִינָם וְכָל־בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ
הֵם אַךְ נִאֻוְתָה לָהֶם וְיִשְׁבּוּ אֲתָנוּ׃ (כד) וַיִּשְׁמָעוּ
אֶל־חָמוֹר וְאֶל־שָׂכָם בָּנוּ כָּל־יִצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ

(16) (Allora) noi vi daremo le nostre figlie, e sposeremo le vostre; abiteremo con voi, e formeremo uno stesso popolo. (17) Se poi non ci darete ascolto in quanto al circoncidervi, prenderemo la nostra figlia, e ce n'andremo. (18) Le loro parole piacquero a Hhamòr, ed a Sichem figlio di Hhamòr. (19) Ed il giovine non tardò a fare la cosa, poichè desiderava la figlia di Giacobbe; ed egli era il più stimato fra tutto il suo casato. (20) Quindi Hhamòr e Sichem suo figlio, recatisi alla porta della loro città, parlarono alla gente della loro città come segue. (21) Questi uomini sono sinceri con noi: fate che restino nel paese, e lo girino: il paese è già ben ampio per essi. Le loro figlie noi sposeremo, e daremo loro le nostre. (22) Però a questa condizione i medesimi aderiranno a noi di abitare con noi, e formare un sol popolo: quando (cioè) ogni maschio tra noi si circoncida, com'essi sono circoncisi. (23) Le loro gregge, i loro averi, ed ogni loro bestiame, già divengono cosa nostra. Però acconsentiamo ad essi, in guisa che restino presso di noi. (24) Diedero ascolto a Hhamòr, ed a Sichem suo figlio, tutti quelli che uscivano per la porta della sua città; e tutti quelli che uscivano per la porta della sua città si circoncisero, tutti (cioè) i maschi. (25) Ora, nel giorno terzo, mentre quelli erano in dolore, due dei figli di Giacobbe, Simeone e Levi, fratelli di Dinà, presero ciascheduno la

(מז) ונחננו: עיין דקדוקי. §§ 464, 465. (יט) אָחֵר: פֿעל. (והוא נכבד וגו'): ולפיכך שמע לו אחיו והלך עמו לדבר אל אחי עירו (מהר"שד בפירוש שני). (כא) את בנוחם נקח לנו וגו': כשדברו עם בני יעקב חלו הדבר בהם, בנתיבם חתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם, וכאן נהפך, למתחת חלה וחלה (ר"י ורש"ם). (כב) גמולים: כפעל מן מול, על דרך ל"ח כידון; וע' דקדוקי. § 21. (כג) מקנידם וקנינם: יחשבו רעה על יעקב וכיו (רא"ב). (כד) ויבאו על העיר במח: שהיתה יושבת

וַיִּמְלֹךְ כָּל-זָכָר כָּל-יִצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ: (כח) וַיְהִי
 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֵיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי
 בְנֵי-יַעֲקֹב שְׂמֵעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבֹו
 וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיְהַרְגוּ כָּל-זָכָר: (כט)
 וְאֶת-חַמּוֹר וְאֶת-שָׁכֶם בְּנוֹ הַרְגוּ לְפִי-חֶרֶב
 וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ: (ל) בְּנֵי
 יַעֲקֹב בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים וַיִּבְזוּ הָעִיר אֲשֶׁר
 טָמְאוּ אַחוֹתָם: (ל) אֶת-צֹאנָם וְאֶת-בְּקָרָם
 וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בְּעִיר וְאֶת-אֲשֶׁר
 בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: (ל) וְאֶת-כָּל-חֵילָם וְאֶת-כָּל-
 טַפָּם וְאֶת-נְשֵׂיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזוּ וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר
 בַּבַּיִת: (ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-שְׂמֵעוֹן וְאֶל-לוֹי
 עֲבַרְתֶּם אִתִּי לְהַבְּאִישְׁנִי בַּיִשֵּׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעַנִי
 וּבַפְּרָזִי וְאֲנִי מֵתִי מִסֶּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וְהָכֹזֵנִי
 וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: (לא) וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֵנֶה
 יַעֲשֶׂה אֶת-אַחוֹתֵנוּ: פ

לבטא, וכן כל בטח שמקרא על היושבים כאמר (רש"ם) וכן תרגם חנקלוס דיתנא
 לרוחנן. וכן הירושלמי דהוה יתנא לרוחנן. אבל ר"ש והמדרש פירשו בטח על שמעון

propria spada, assalirono a man salva la città, ed uccisero ogni maschio. (26) Uccisi a fil di spada Hhamòr, e Sichem suo figlio, presero Dinà dalla casa di Sichem e uscirono. (27) I figli di Giacobbe, recatisi appo gli uccisi, depredarono la città; posciachè coloro avevano contaminata la loro sorella. (28) Il loro bestiame minuto e bovino, e i loro asini, e quant'era nella città, e quant'era nella campagna, presero. (29) E tutti i loro averi, tutti i loro fanciulli, e le loro donne, menarono cattivi e predarono; come pure tutto ciò ch'era in casa. (30) Giacobbe disse a Simeone ed a Levi: Voi m'avete danneggiato, rendendomi odioso agli abitanti del paese, ai Cananei (cioè) ed ai Perizzei. Io sono in poca gente, ed essi possono unirmisi contro e battermi, in guisa ch'io rimanga distrutto, colla mia famiglia. (31) Essi dissero: Doveva dunque egli trattar nostra sorella qual meretrice?

ולוי, וכן תרגמתיו. (כז) בני יעקב: שאר בני יעקב, כתרסו ירושלימי כי אע"פ שלא היטה ידם עמהם להרוג ולא היו עמהם באותה ענה, שאם לא כן היו הולכים גם הם להרוג ולא היו מניחים אותם לבדם בסכנה, מכל מקום אחר שכבר נהרגו בני העיר, הלכו גם הם לבת. אשר טפאו: מפני שטמאו, ולקחו מהם תשלומי מערס ונשחטו, וכן דעת נה"ט. עיין נח"הש. (כח) את צאנם וגו': לא היה המוקדא ראוי לאחנת, רק לכבודות קריאת הסכוק בלא שום הספקה עשו אותו כאלו הוא שני מאחרי, את זאנס ואת בקרם ואת תמוריהם לקחו, ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו, וכיוצא בזה למעלה ז' י"ג, וכן בירמיה ט' כ"א, וביזוקאל י' י"ב. (לא) רבונגה יעשה, שם. את ארוחותיו: כלו' ראוי היה לנו להקנס מוט על כבודנו אשר חלל, ואמנם משונה זו לא הבינו אלא שמעון ולוי באפס ובתחום, והיו דבריהם נגד השכל, כי אחר שהיה לוקח אותה לאשה לא היה כבודם מוזלזל אלא מתרבה, ובפרט אחר שהסכים עמהם להמול. גם לא היה לתוש שמה יקרה להם רע בזה, או רע מה לעתיד, כי משעה שהיו מתחתנים עם נשיא הארץ, מי יזיד לגעת בהם? א"כ לא היה זה אלא שטף אף ונקמה, ועל כן אביהם, שזר את הדבר עד יום מותו, וקלל אפס. ור"שי באמרו הכוזבה הפקר, את אחותנו ית אחתנא, הוקאס לו שהי"ל לאחתנו, וכן נקטת במאורות התרוס במלל לאחתנא, ור"שי מפרש מלת את כמשמעו, ומפרש הכוזבה הפקר: היעשה את אחותנו הפקר כוזבה?

לה

(א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית-
 אֵל וְשֹׁב-שָׁם וַעֲשֵׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה
 אֵלַיךָ בְּכַרְחֶךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אַחִיךָ: (ב) וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל-אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ
 אֶת-אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּתַכְכֵּם וְהִטְהֵרוּ
 וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם: (ג) וַנִּקְוֹמָה וַנַּעֲלֵה בֵּית-
 אֵל וַאֲעִשֶׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה אֲתִי בַיּוֹם
 צָרְתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכָתִי: (ד)
 וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר
 בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאֲזִנֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ
 אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עִם-שָׂכָם:
 (ה) וַיִּסְעוּ וַיְהִי חַתָּת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר
 סָבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב:
 (ו) וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוֹזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא
 בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ: (ז) וַיְבִן

XXXV

(1) Iddio disse a Giacobbe: Alzati, portati a Beth-El, e soffermati ivi; e fa ivi un altare al Dio che ti apparve quando fuggivi da Esaù tuo fratello. (2) E Giacobbe disse alla sua famiglia, ed a tutti quelli ch'eran con lui: Deponete gli dèi stranieri che avete tra voi, purificatevi, e cangiate le vesti. (3) Ed alziamci, e rechiamci a Beth-El, e farò colà un altare al Dio che mi esaudi nel tempo della mia angustia, e fu meco nel viaggio che intrapresi. (4) Diedero a Giacobbe tutti gli dèi stranieri che avevano presso di sè, ed i pendenti che avevano agli orecchi; e Giacobbe li sotterrò sotto il terebinto situato presso Sichem. (5) Postisi essi in viaggio, un terrore di Dio [un forte spavento] colpì le città circonvicine, in guisa che non corsero dietro ai figli di Giacobbe. (6) Giacobbe si recò a Luz, ora Beth-El, ch'è nel paese di Cànaan; egli, e tutta la gente ch'era con lui. (7) E fabbricò là un altare, e denominò il luogo El-Beth-El, [vi è Iddio in Beth-El]; poichè ivi gli si era appalesato Iddio, quando fuggiva da suo fratello. (8) Mori Debora, nutrice di Rebecca, e

(א) הגרא'א: כינוי, ומשמע לעבר ולעתיד. מה שכתב ר"י לפי שאמרת בדרך וכו' כ"ל בדרך וכן הוא נחמחמא. (ב) את אלהי הגבר אשר בתוככם: משלל שם (ר"י). (ג) ואת הגומים: הקדמונים היו נוהגים כזוים לשם ע"ז, כמו שהעיד Augustinus על אנשי אפריקא שנימיו: *Execranda autem superstitio ligatarum, in quibus etiam in aures virorum in summis ex una parte auribus suspensae deputantur, non ad placendum hominibus, sed ad seruiendum daemonibus adhibetur.* (ד) אל בית אל: יש אל בנית אל, האל מתגלה בנית אל (ר"י). נגלו אליו האלילים: נגלו אליו כמות בעל הכמות כלם, כלו האל עם רבו כמותו, כי נראה לו ה' והמלאכים העולים ויורדים לעשות רטוב, והנה השם הוא קדש, אבל הוא נאמר בנמיכת רבו כמותו. ועיין אובב גר. (ה) וחמת דברה: כנר הלכה מחרן לארץ כנען עם רבקה (למעלה כ"ד

שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם
 נִגְּלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו׃
 (ח) וַתֵּמֶת דְּבָרָה מִיַּנְקַת רַבָּקָה וַתִּקְבֹּר וַתִּקְבֹּר מֵתַחַת
 לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֱלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹן
 בְּכוֹת׃ פ (ט) וַיֵּלֶא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד
 בְּבָאוֹ מִפְּרָן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׃ (י) וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 אֱלֹהִים שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד
 יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת-
 שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃ (יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל
 שְׂדֵי פְרָה וְרֵבָה גֹי וקָהֵל גֹּיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ
 וּמְלָכִים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ׃ שש (יב) וְאֶת-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְנַנֶּה
 וְלִזְרַעְךָ אַחֲרַיִךְ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ׃ (יג) וַיַּעַל
 מֵעֵלְיוֹ אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ׃
 (יד) וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצֹּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ

ג"ט) ונראה (כדעת רמ"ן) שכבר חזרה לארלם וננסוע יעקב הלכה עמו לראות את
 ננסק, וגם מסכי שהיתה נפסה קארם עם רחל ולאה ולדוסן. ואמנם סתועלת נספור

venne sepolta al di sotto di Beth-El, sotto un terebinto, il quale fu chiamato Terebinto del pianto. (9) Iddio apparve nuovamente a Giacobbe, reduce da Paddàn-Aram, e lo benedisse. (10) Iddio gli disse: Tu hai nome Giacobbe: tu non sarai più chiamato Giacobbe, ma Israel sarà il tuo nome. Così gl'impose il nome d'Israel. (11) Iddio gli soggiunse: Io sono Iddio onnipotente: tu prolifererai e diverrai numeroso: una popolazione, anzi un aggregato di popolazioni, avrà origine da te; e regi usciranno dai lombi tuoi. (12) Ed il paese che ho assegnato ad Abramo e ad Isacco, a te lo darò; alla tua discendenza cioè dopo di te darò il paese. (13) Iddio gli scomparve, nel luogo stesso in cui parlò con lui. (14) E Giacobbe eresse un monumento, (ossia) una lapide, nel luogo ove gli parlò; versovvi sopra dei libamenti, e

הזה ללמדנו מדה טובה לכבד גם המינקת המשתדלת בניחול היונק גם אחר שגדל
 ובפרט זאת שגאסה מארנה ומנית אביה ללכת עם רנקה, והנה בכמה וקראת אם
 המקום ע"ש הנכי לאות הוא שכנזו אותה גם נשייה ואהבה מדה כנגד מדה. וכן
 מלמדנו המינקות חנינות אלל הקדמונים, עיין חרגיל (7 Aen. בתחלת) Tu quoque
 לitoribus nostris Aeneja nutrix. כך הוא בר"ע. וכן ח"א, כך הוא בר"ע. וכן ח"א, כך הוא בר"ע.
 ובמחשש ש"א עם ג' מרגומים וכו"י שבידי, וכן ג"ל, והכוונה על המלה היונית ἀλλογ.
 (י) יעקב: שהוא מענין עקב, גם מלשון עקבה, והנה איננו גם כנה. (יא) פרה
 ורבה: נזוי לנרבה, כמו פרו ורבו (רא"נע). פרה: השרש הזה נאמר על הנשים לא
 על בני נשים יעקב לא הוליד עוד מכאן ואילך וכל מקום כולל לו בניינן שכבר היה
 בבטן אמו, ויתכן שמהיה הכוונה עליו, כדברי ר"ש. אבל יעקב עצמו נהיה רבני
 לכבד את יוסף (בנו החיני) ולחת לו פי שנים, פירש הכנראה הזאת דרך דרש כאלו
 היה הוא עמיד להעמיד עוד שנשים אחרים. והם אפרים ומנשה, ולפיכך אחר (מ"ח
 ג' ד' ה') אל שדי נראה אלי בלח, ואמר אלי הכני מפרך, ועתה אני בניך וכו' לי
 הם. (יב) ולזרעך: כלומר לזרעך, עיין למעלה י"ג ח'. גוי וקדול גוים: כל שנט
 קרי גוי להיותו שובן בצדל נחלה המיוחד לו. מחלצ'ך: להיות ההולדה כמשפת מהולאת
 הזרע, והזרע מתקבל ונדחה לחוץ מן המקומות הקרובים לכלי ההולדה, והתלנים הם
 קרובים להם, אחרים שהנשים יונאים מהתלנים; ואין כן מלינת יונאי ירכו, כי גם
 ירך הוא כנאי לאבר המולידי, וכן נאשה ונפלה ירכה, שאם לא כן היה ראוי לומר
 יונאי ירכו בלי רנים. (יג) ויעל מעליו אלזרם במקום אשר דבר אתו:
 הכוונה במקום שדבר עמו עכשו לא נחלוס הסלם והמראה הזאת היתה נהקול.

מִצַּבַּת אָבִן וַיִּסַּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן׃
 (מ) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר
 אֵתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃ (מא) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל
 וַיְהִי־עוֹד כְּבָרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרַתָּה וְתֵלֶד
 רַחֵל וַתִּקְנֶשׂ בְּלִדְתָּהּ׃ (מב) וַיְהִי בְּהַקְשִׁיתָהּ
 בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּיְלֶדֶת אֶל־תִּירְאִי
 כִּי־גַסְיָה לָךְ בֶּן׃ (מג) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי
 מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ
 בְּנֵימִין׃ (מד) וַתָּמָת רַחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה
 הִוא בֵּית לָחֶם׃ (מה) וַיִּצֵב יַעֲקֹב מִצְבֵּה עַל־
 קְבֻרָתָהּ הִוא מִצַּבַּת קְבֻרַת־רַחֵל עַד־הַיּוֹם׃
 (מז) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה מֵהַלְּאָה לְמַגְדָּל־
 עַדְרִי׃ (מז) וַיְהִי בְּשֹׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ הַהוּא
 וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בְּלֵהָהּ פִּילְגֶשֶׁת אִבְיוֹ

ובהעלותו מעליו כתבררה לו אחתת המראה, והתעורר להניב חננה אחרת לכבוד האל
 אשר דבר איתו בפעם הזאת מלבד החננה אשר הניב בפעם הראשונה על מלוס הסלס.
 (מז) ויקרא יעקב: בחלסה קרא אל בית אל למקום המזבח אשר בנה (פסוק ז),
 ועכשו קרא בית אל לכל המקום אשר דבר איתו שם עכשו, והוא ענמו מקום מלוס
 הסלס, ומזר וקרא לו בית אל על שם הדבור של עכשו. והנה ידוע כי ירבעם העמיד עגל
 בבית אל, והנה יבוסו המחזקים זמן כמינת ספר התורה, שאם היה שכתב אחרי ירבעם

vi colò sopra dell'olio. (15) Giacobbe nominò il luogo dove Dio gli aveva parlato, Beth-El. (16) Partiti di Beth-El, e mancando un breve tratto di terra per arrivare ad Efràt, Rachel partorì, ed ebbe difficile parto. (17) Mentr'ella penava a partorire, la levatrice disse: Non temere, poichè anche questo è per te un figlio. (18) Nell'atto che spirava — imperocchè (indi) morì — gl'impose nome Ben-Oni [figlio del mio lutto]; e suo padre lo nominò Binjamin [figlio della destra, caro come la man destra]. (19) Rachel morì, e fu sepolta sulla strada d'Efràt, ora Betlemme. (20) E Giacobbe eresse una lapide sulla sua sepoltura: è quella che tuttora dicesi la lapide sepolcrale di Rachel. (21) Israel partì e tese il suo padiglione più in là di Migdal-Eder. (22) Ora, soggiornando Israel in quel paese, Ruben andò e giacque con Bilhà concubina di suo padre, del che Israel ebbe notizia. —

אין ספק כי הכהן או הלוי או היהודי שכתב ס' התורה (כי מעשרת השננים עובדי העגלים לא יתכן לאמר שהיה מי שכתב ס' התורה) לא היה כותב ספור זה המסייע מעטא ירבעם נהיהו מייחס קדושה למקום הנקרא בית אל. (מז) כבירת הארץ: מדת קרקע בלתי ידועה, אבל חמה שכתוב בנעמן וילך מאתו כברת ארץ (מ"ב ה' י"ט) נראה ברור שהיא מדה קטנה, מיל וכיוצא בו, כי מן הסתם לא אחר נהיו למשוב מחשבתו. ואין אכו יודעים אם הכ"ף שרש או שמוש. ורמ"בן אחר שנא לא"י ראה שאין מן קבורת רחל עד בית לחם אפי' מיל, ובן ככונן, אע"פ שאין ראיינו ראייה, כי מי יאמין שמהיה חלצת קבורת רחל עדיין במקומה? מה שכתוב בר"ש: והכיר מנזי ב"ל והבר, כן הוא בנ"ר, והמדרש דורש מלת כברת מלשון כברה וגם מלשון בר (דגן). ותקש: שרש קשה, והוא פעל, על משקל וינו וא"תכ בהקשותה והוא הפעיל, ופועל הקשה הוא עומד כאן במקום תאר הפעל, כמו הקשית לשאול (מ"ב ב' י'), היטבת לראות (ירמיה א' י'), אף כאן הקשית ללדת, כאמרם נהמה המקשה לילד (חולין פרק ד'), ומסרה מלת ללדת, ושיעורו ותקש ללדת בלתי, כשילדה ילדה בקושי, וכל כי גם ותקש הוא מוכנין הפעיל, והיה משפטו ותקש על משקל ויגל, אלא שכתחלק משקל נגבר במשקל נגבר, לרוב הקורנה שנייהם, עיין Prolegomeni עמוד 125. (יז) בי גם זה קל בן: נחמה אותה, שהולד חי, וגם בן ולא בת, ובן אל תיראי כי בן ילקח (ש"א ד' כ'). (יח) בי מתה: מאמר מוסגר. בנימין: מצדו כמו הימין, כמו תהי ירך על איש ימינך (רד"ק). (כא) מגדל עדר: מקום רחוק מבית לחם כאלף אמה (הירונימוס). (כב)

וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל * פ וַיְהִי בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם
 עָשָׂר: (כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וַיִּשְׁמְעוֹן
 וְלוֹוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁבֵר וּזְבֻלוֹן: (כד) בְּנֵי רָחֵל
 יוֹסֵף וּבְנֵימֵן: (כה) וּבְנֵי בְּלָהָה שְׁפָחַת רָחֵל
 הָן וּנְפֹתָלַי: (כו) וּבְנֵי זְלֶפְחָה שְׁפָחַת לֵאָה גֵר
 וְאִשֶּׁר אֵלֶּה בְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ לוֹ בְּפָרָן
 אַרְס: (כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו מִמְּרָא
 קַרְיַת הָאֲרָבָע הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר-גֵּר-שָׁם
 אַבְרָהָם וַיִּצְחָק: (כח) וַיְהִי יָמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה
 וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: (כט) וַיָּגֹעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף
 אֶל-עַמּוּי זָקֵן וַיִּשְׁבַּע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו
 וַיַּעֲקֹב בְּנָיו: פ

וישמע ישראל: ולפיכך הוכיחו נשעת עותו פחו כמים, (רש"ם). ויהיו בני יעקב

לו

(א) ואלה תלדות עשו הוא אדום: (ב) עשו

(ב) את עדה בת אילון החתי: היא הזכרת למעלה (כ"ד ל"ד) נשם נשמת
 בת אילון החתי (רא"ב). אמנם יהודית בת נארי החתי לא נזכרה כאן כי לא נתקיים

(*) פסקא נאמנע פסוק

[Colla nascita di Binjamin] i figli di Giacobbe furono dodici. (23) (Cioè:) figli di Leà: Ruben, primogenito di Giacobbe; e Simeone e Levi e Giuda, e Issachàr e Zevulun. (24) Figli di Rachel: Giuseppe e Binjamin. (25) Figli poi di Bilhà serva di Rachel: Dan e Naftali. (26) E figli di Zilpà serva di Leà: Gad e Ascèr. Son questi i figli di Giacobbe, che gli nacquero in Pad-dàn-Arà. (27) Giacobbe si recò presso Isacco suo padre, in Mamrè Kirjàth-Arbà, ora Hhevròn, ove fecero dimora Abramo ed Isacco. (28) La vita d' Isacco fu di centottant'anni. (29) Isacco venne meno, morì, e si raccolse alla sua gente, vecchio e sazio di vita; e Esaù e Giacobbe suoi figli lo seppellirono.

שנים עשר: חחר למעלה, כשנולד בנימין כשלאו הי"ב שנים (ר"י ורש"ב). הטעמים המצטרפים ושמע ישראל עם והיו בני יעקב לפסוק אחד אין ספק שהם מוטעים, כי לפיהם חלה אביו מופסקת פחות מחלות בארץ היא, ואין ספק כי חלה אביו נרצה למפסק יותר מחלה היא, כמו שהוא הענין בטעמים האחרים המבטלים הפסוק בחלת ישראל. וכראה ברור כי בעלי הטעמים עשו אותו שני פסוקים, והאחרונים ראו לעשותם פסוק אחד, ולא ידעו להגיב טעמיו כהתן, ואם באת לתקנם כך תקנם: והי' שכן ישראל בארץ הוא וילך ראובן ושכב את בלהה פילגש אביו ושמע ישראל והיו תר. (במ) ויגוע: עיין למעלה כ"ה ח'.

XXXVI

- (1) Questa poi è la discendenza di Esaù, detto Edòm.
 (2) Esaù prese le sue mogli tra le donne Cananee: Adà figlia

לה זרע ואחרים לקח את אהליצמה זאת (רש"ב). אחליצמה בת ענה בת צבעון דרחוי: יש שמשנו להגיה בן צבעון, וכן הגיהו השמרונים; והכוכן כי צבעון מת והיו לו נשים הרבה, ואחת מהן כשאררה בלא נשים, ונא ענה בנו ולקחה לו לאשה יצמה, והוליד ממנה בת, ויקרא שמה אהל יצמה, וקמה על אם אביו המת, ובקראת בת צבעון, אך היא באמת בת ענה (אח"ז), ועיין בה"ע תק"פט עמוד 118, ועיין למטה פסוק ב"ד). ויעקב חי פאררו מקשה כי היבוס הוא להקים אם לאיש שמת בלא נשים, לא

לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֵדָה בַּת־
 אִילֹן הַחֲתִי וְאֶת־אֶהֱלִיבָמָה בַּת־עֵנָה בַּת־
 צַבְעוֹן הַחֲוִי: (א) וְאֶת־בְּשֵׁמֶת בַּת־יִשְׁמָעֵאל
 אַחֹת נָכוֹת: (ב) וְהַלְדָּ עֵדָה לַעֲשׂוֹ אֶת־אֱלִיפָז
 וּבְשֵׁמֶת יִלְדָה אֶת־רְעוּאֵל: (ג) וְאֶהֱלִיבָמָה
 יִלְדָה אֶת־יַעֲשׂוֹ וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קָרַח אֱלֵה
 בְּנֵי עֲשׂוֹ אֲשֶׁר יִלְדוּ לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: (ד) וַיִּקַּח
 עֲשׂוֹ אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־
 כָּל־גַּפְשׁוֹרֵת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
 בְּהֵמָתוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אַחִיו: (ה) כִּי־
 הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבַּת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה
 אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לִשְׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:
 (ו) וַיֵּשֶׁב עֲשׂוֹ בְּהַר שַׁעִיר עֲשׂוֹ הוּא אַדּוּם:
 (ז) וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֲשׂוֹ אֲבִי אַדּוּם בְּהַר שַׁעִיר:
 (ח) אֱלֵה שָׂמוֹת בְּנֵי־עֲשׂוֹ אֱלִיפָז בֶּן־עֵדָה אִשְׁת־
 עֲשׂוֹ רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֵׁמֶת אִשְׁת־עֲשׂוֹ: (ט) וַיְהִיו

(*) יעו"ק

d'Elòn hhitteo, ed Aholivamà figlia di Anà, (detta) figlia di Sivòn hhivveo. (3) E Bassemàt figlia d'Ismael, sorella di Nevajòt. (4) Adà partori ad Esau Elifáz, e Bassemàt partori Reuèl. (5) Ed Aholivamà partori Jeùsh, Jalàm e Corahh. Questi sono i figli di Esau, che gli nacquero nel paese di Cànaan. (6) Esau prese le sue mogli, i suoi figli, le sue figlie, e tutte le persone di sua casa; le sue gregge, e tutto il suo bestiame; e tutti gli averi che aveva ammassato nel paese di Cànaan: e andò in altra terra, a cagione di Giacobbe suo fratello. (7) Poichè le loro facultà erano troppe per poter abitare insieme; e la terra della loro dimora non poteva comportarli, in causa delle loro gregge. (8) Esau abitò nel monte di Seir; Esau, cioè (la nazione di) Edòm. (9) E quest'è la discendenza di Esau, padre degl'Idumei, nel monte di Seir. (10) Questi sono i nomi dei figli di Esau: Elifáz figlio di Adà moglie di Esau; Reuèl figlio di Bassemàth, moglie di Esau. (11) I figli di Elifáz furono:

לאשה שאין לה בנים, כי יכולה היא להכניא לכל מי שתרצה. ואני אחזר שהיתה חלם עגמת נפש אם תהיה אשת הוזה הקולה לאיש זר, והיא חביב להם שתכניא לאחד מבני המשפחה; ומלינת הכתוב לא תהיה אשת הוזה הקולה לאיש זר (דברים כ"ה ה') סיוע לזה. ודעת הרמ"בן עיין למטה פסוק כ'. ולדעת רבנו חס ענה אשה היתה. (ג) ואת בשפת בת ישמעאל: למעלה (כ"ח ט') נקראת מחלת, וכ"ל כי שני השמות ענינם אחד, כי מחלת לשון מחוק בל' ארמיית, תרגום של מחוק חלי, וכן נאם בארמיית ענין מחיקות. בר"ש כ"י שנידי כתוב עונותיה (לא עונותיו). (ו) וילך אל ארץ מספרי יעקב אדמו: גם קודם שחזר יעקב מפדן ארם כבר היה עשו בארץ שעיר, אך כראה שלא קבע שם דירתו עם כל בני ניתו, אך בניו נשאו ונבנו ומקמת ומקנהו וקנינו חלם ינאק אביו בארץ כנען, והוא היה גר בארץ שעיר, ורועה שם שאר מקנהו, כדרך הרועים שהיו הולכים מחקום לחקום. ואולי היתה עמו בשעיר אהליעזר שהיתה בת ענה הקורי מיושבי הארץ. ומה שכתוב אלה בני עשו אשר יולדו לו בארץ כנען יתכן שהוא חזר על רובם, ולא על בני אהליעזר. והנם קודם מיתת יעקב בא עשו חלם אביו והם נקברוהו, ואז ראה כי אין הארץ רחבת ידים למקנהו ולמקנה יעקב, ולקח

בְּנֵי אֱלִיפַז תִּימָן אֹמֵר צְפוּ וְגַעְתֶּם וּקְנֹזוּ: (יב)
 וְתִמְנְעֵי הִיטָה פִּלְגֶשֶׁת לְאֱלִיפַז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד
 לְאֱלִיפַז אֶת-עַמְלֵק אֱלֹהֵה בְנֵי עֵדָה אִשְׁתּוֹ
 עֵשָׂו: (יג) וְאֵלֶּה בְנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזָרַח שְׁמָה
 וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְנֵי בְשָׁמַת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: (יד)
 וְאֵלֶּה הָיוּ בְנֵי אֶהֱלִיבָמָה בַת-עֵנָה בַת-
 צִבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת-יַעֲשִׂישׁ וְאֶת-
 יַעֲלָם וְאֶת-קָרַח: (טו) אֵלֶּה אֱלוֹפֵי בְנֵי-עֵשָׂו
 בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו אֱלוֹף תִּימָן אֱלוֹף
 אֹמֵר אֱלוֹף צְפוּ אֱלוֹף קְנֹזוּ: (טז) אֱלוֹף-קָרַח
 אֱלוֹף גַּעְתֶּם אֱלוֹף עַמְלֵק אֱלֹהֵי אֱלוֹפֵי אֱלִיפַז
 בְּאֶרֶץ אֲדוּם אֵלֶּה בְנֵי עֵדָה: (יז) וְאֵלֶּה בְנֵי
 רְעוּאֵל בֶּן-עֵשָׂו אֱלוֹף נַחַת אֱלוֹף זָרַח אֱלוֹף
 שְׁמָה אֱלוֹף מִזָּה אֵלֶּה אֱלוֹפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ
 אֲדוּם אֵלֶּה בְנֵי בְשָׁמַת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו: (יח) וְאֵלֶּה
 בְּנֵי אֶהֱלִיבָמָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו אֱלוֹף יַעֲשִׂישׁ אֱלוֹף
 יַעֲלָם אֱלוֹף קָרַח אֵלֶּה אֱלוֹפֵי אֶהֱלִיבָמָה

(*) יעוש ק

Temàn, Omàr, Sefò, Gatàm, e Kenàz. (12) E Timnà fu concubina di Elifàz figlio di Esaù, e partori ad Elifàz Amalèk. Questi sono i figli di Adà moglie di Esaù. (13) E questi sono i figli di Reuèl: Nàhhat, e Zerahh, Sciammà e Mizà. Questi furono i figli di Bassemàth moglie di Esaù. (14) E questi furono i figli di Aholivamà figlia di Anà, (detta) figlia di Sivòn, moglie di Esaù: essa partori ad Esaù: Jeùsh, Jalàm e Corahh. (15) Queste sono le tribù dei figli di Esaù: figli di Elifàz, primogenito di Esaù: tribù di Temàn, Tribù di Omàr, tribù di Sefò, tribù di Kenàz. (16) Tribù di Corahh, tribù di Gatàm, tribù di Amalèk. Queste sono le tribù di Elifàz nella terra di Edòm, questi sono i figli di Adà. (17) E questi sono i figli di Reuèl figlio di Esaù: tribù di Nàhhat, tribù di Zerahh, tribù di Sciammà, tribù di Mizà. Queste sono le tribù di Reuèl nella terra di Edòm, questi sono i figli di Bassemàt moglie di Esaù. (18) E questi sono i figli di Aholivamà moglie di Esaù: tribù di Jeùsh, tribù di Jalàm, tribù di Corahh. Queste sono le tribù di Aholivamà figlia di Anà, moglie di Esaù. (19) Sono questi i figli di Esaù, e son queste le loro tribù: quest'è la nazione

נשיו וקניניו וקנעו דירתו בהר שעיר. (יב) ותמנע: תמנע נפתח היא אשה ונקחן הוא איש, חוץ מאחד, ואחות לוטן תמנע (למטה כ"ג) שהוא נקחן מפני הספק. (יג) הוא ארום: בני עשו ואלוקיהם הכוזבים הם הם האומה הנקראת אדום, (אח"מ). (ד) הדוררי: שהיו זוכים במערות, וכתב היירונימוס בעבודיה 7: Omnis לוטן ושובל australis regio Idumaeorum in Specubus habitatiunculas habet. וצבעון וענה ודישון ואצר ודישון: לדעת הרמ"ן שנעתם אחים בני שעיר, ושני ענה היו, אחד אחי צבעון ואחד בנו, ושתי אהליצמה היו, אחת בת ענה בן צבעון, והיא נקראת בת צבעון, כי בני נכים נקראים נכים, ואחת הנזכרת בפסוק כ"ה היא בת ענה אחי צבעון, ולכך נאשת עשו אומר בת ענה בת צבעון להדיע שאיננה בת ענה אחי צבעון. וכבר כתנתי כי לדעתי כל האלופים האלה ענינם משפחה ושצט.

בַּת־עֵנָה אִשְׁתֵּי עֶשְׂוֹ: (יט) אֱלֹהֵי בְנֵי־עֶשְׂוֹ וְאֱלֹהֵי
 אֱלֹפִיָּהֶם הוּא אֲדָוִם: שְׁבַע ס (כ) אֱלֹהֵי בְנֵי־
 שַׁעִיר הַחַרִּי יִשְׁבִּי הָאָרֶץ לוֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצַבְעוֹן
 וְעֵנָה: (כא) וְדִישׁוֹן וְאַצָּר וְדִישׁוֹן אֱלֹהֵי אֱלֹפִי
 הַחַרִּי בְנֵי שַׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדָוִם: (כב) וַיְהִיו בְּנֵי־
 לוֹטֵן חָרִי וְהִימָם וְאַחֹת לוֹטֵן תְּמַנְעַ: (כג) וְאֱלֹהֵי
 בְנֵי שׁוֹבֵל עֵלּוֹן וּמְנַחַת וְעֵיבֵל שְׁפּוֹ וְאוּנָם:
 (כד) וְאֱלֹהֵי בְנֵי־צַבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה
 אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הִימָם בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־
 הַחַמְרִים לְצַבְעוֹן אָבִיו: (כה) וְאֱלֹהֵי בְנֵי־עֵנָה
 דִּישׁוֹן וְאַהֲלִיבְמָה בַּת־עֵנָה: (כו) וְאֱלֹהֵי בְנֵי־
 דִּישׁוֹן חַמְדָּן וְאַשְׁבֵּן וַיְתַרְן וּכְרָן: (כז) אֱלֹהֵי בְנֵי־
 אֲצָר בִּלְהֵן וְוַעֲוֹן וְעַקֹּן: (כח) אֱלֹהֵי בְנֵי־דִישׁוֹן
 עֹזֵן וְאַרְזָן: (כט) אֱלֹהֵי אֱלֹפִי הַחַרִּי אֱלֹוֹף לוֹטֵן
 אֱלֹוֹף שׁוֹבֵל אֱלֹוֹף צַבְעוֹן אֱלֹוֹף עֵנָה:
 (ל) אֱלֹוֹף דִּישׁוֹן אֱלֹוֹף אֲצָר אֱלֹוֹף דִּישׁוֹן אֱלֹהֵי
 אֱלֹפִי הַחַרִּי לְאַלְפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שַׁעִיר: פ
 (לא) וְאֱלֹהֵי הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדָוִם

idumea. (20) Questi sono i figli di Seir horeo, (antichi) abitatori del paese: Lotàn, e Scioval, e Sivòn e Anà. (21) E Disciòn, e Esser, e Disciàn Queste sono le tribù degli Hhorrei, figli di Seir, nella terra (detta poscia) di Edòm. (22) Figli di Lotàn furono Hhori ed Hemàm, e sorella di Lotàn fu Timnà. (23) Questi poi sono i figli di Scioval: Alvàn, e Manàbhat, e Evàl, Scefò e Onàm. (24) E questi sono i figli di Sivòn: e Ajà e Anà. Egli è questi quell'Anà, che trovò i muli nel deserto, pascolando gli asini di Sivòn suo padre [trovò, qualche asina aver concepito da un cavallo, quindi introdusse l'uso dei muli]. (25) E questi sono i figli di Anà: Disciòn; Aholivamà essa pure era figlia di Anà. (26) E questi sono i figli di Disciòn [quello del testo 21]: Hhemdàn, e Eshbàn, e Ithràn, e Cheràn. (27) Questi sono i figli di Esser: Bilhàn, e Zaavàn, e Acàn. (28) Questi sono i figli di Disciàn: Uss, e Aràn. (29) Queste sono le tribù degli Hhorei: tribù di Lotàn, tribù di Scioval, tribù di Sivòn, tribù di Anà. (30) Tribù di Disciòn, tribù di Esser, tribù di Disciàn. Son queste le tribù degli Hhorei, divise in varie famiglie nel paese di Seir. (31) Questi

(כד) ואזיה: לדעת אח"ל השמיט אהליבמה שהיתה נקראת בת נבעון ולא הייתה חלל בת ענה ורמוז עליה נז"י, ואח"כ פירש אהליבמה (היא) בת ענה, ולדעת רש"ם כן היה שמו ואיה כמו ושתי וזחא ופסי, ולדעת אחרים הו"ו יתרה. את הימים: אמרו שענינו פרדים, והקשה בוארט כי פרדים שם ולא ימים, ואני אמר כי ידוע כי שני מיני פרדים יש, אמו סוס ואביו חמור, או אמו חמור ואביו סוס, והנה רוב הפרדים שמתמשים בהם לרכיבה אדם סוס ואביהם חמור, והם הנקראים פרדים בכל המקרא. ואמנם הימים יתכן שהם אותם שאמם חמור ואביהם סוס, והנה ענה היה רעה חמורים, וקרה חקרה שאתה או יותר מחמוריו כזודגו לסוס שחללו בדרך וילדו ימים, והם הנקראים נז"י רומי hinnus ונז"י אשכנזי maulesel, והפרד נקרא mulus ונז"י אשכנזי maulthier. והיררכימוס וראז' פירשו חמין (thermae), ואנקלוס ואחריו בוארט וקלער' מפרשים חלשון ימים כל' ענקים שנאו עליו וגבר עליהם וגשה לו שם בנבורתה, אך לפי זה אשר היה הי"לל. (כה) ואהליבמה בת ענה: נראה כחומר, אבל ענינו (לדעת אח"ל) כי גם אהליבמה אע"פ שנקראת בת נבעון הייתה בת ענה. (כו) דישן: הוא דישן, פסוק ב"א. עיין רמ"בן או נת"הש. (ל) לאלפים: מסר וי"ו, ונ"ל כי ראוי לקרוא לאלפים. (לא) ואלה המלכים גוי:

לִפְנֵי מֶלֶךְ-מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (לב) וַיִּמְלֹךְ
 בְּאֲדוֹם בַּלַּע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהֲבָה:
 (לג) וַיָּמָת בַּלַּע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹכָב בֶּן-זִירַח
 מִבְּצֻרָה: (לד) וַיָּמָת יוֹכָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חִשָּׁם
 מֵאֲרֶץ הַתִּימָנִי: (לה) וַיָּמָת חִשָּׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
 הֲדַר בֶּן-בְּרֹד הַמִּכָּה אֶת-מִדְיָן בְּשָׂרָה מִוְּאָב
 וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית: (לו) וַיָּמָת הֲדַר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
 שִׁמְלָה מִמִּשְׁרָקָה: (לז) וַיָּמָת שִׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ
 תַּחְתָּיו שָׂאוּל מִרְחֻכּוֹת הַנֶּהֱרָ: (לח) וַיָּמָת שָׂאוּל
 וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בְּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבֹּר: (לט) וַיָּמָת
 בְּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבֹּר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם

הכוונה קודם זמנו של משה, ואע"פ שבימינו עדיין לא מלך מלך לכני ישראל אין זה
 כלום, כי הוא כאומר כל המלכים האלה מלכו באדום ועדיין לא היה מלך לישראל.
 כן דעת C. B. Michaelis. ויחזן ג"כ לפרש לפני מלך מלך לכני ישראל קודם
 שיהיו ישראל לעם אחד בארץ וראויים להמליך עליהם מלך, ומיד אחרי משה היו יכולים
 להמליך עליהם מלך. ורש"י ורש"ב ורש"ע ואחרים פירשו כי משה עצמו נקרא מלך, ככתוב
 והי בנישורון מלך, חס עולה יפה לפי דעתי ששם מלך נגזר מן מוליק (dux), ומשה היה
 מוליק ומנהל את ישראל, אע"פ שפסוק והי בנישורון מלך איננו לדעתי על משה. וש
 שאליס והלא מיעקב ועשו עד משה לא היו אלא ד' דורות, ואיך מלכו בתוך כך שמונה
 מלכים אחריו מות עשו, ומי יודע כמה זמן אחרי מותו התחילו המלכים? לואת אשר
 ראשונה כי במקום אחר אנא בלא פקפוק כי א"א שלא עברו יותר מד' דורות מיעקב
 עד משה, באופן כי בלא ספק ח' שנים שלמות ישנו אבותינו במלכים; והשנית כי

poi sono i re che regnarono nella terra di Edòm, innanzi che i figli d'Israel avessero alcun re. (32) Regnò nell'Idumea Bela figlio di Beòr, e la sua città avea nome Dinhàva. (33) Morto Bela, regnò in luogo suo Jovàv figlio di Zerahh di Bossrà. (34) Morto Jovàv, gli succedette Hhusciàm, del paese dei Temaniti. (35) Morto Hhusciàm, gli succedette Hadàd figlio di Bedàd, il quale battè i Madianiti nel territorio moabitico; e la sua città avea nome Avit. (36) Morto Hadàd, gli succedette Samlà, di Masrecà. (37) Morto Samlà, gli succedette Sciaùl, di Rehhovot-hannahàr. (38) Morto Sciaùl, gli succedette Baal-Hhanàn, figlio di Achbòr. (39) Morto Baal-Hhanàn figlio di Achbòr, gli succedette Hadàr, della città di Pau; e la sua moglie chia-

המלכים האלה לא היו אב ובנו, אלא כלם בני משפחה אחת, ומי יודע כמה מלמחות
 היו באדום וכמה מלכים מתו במלחמה ומלכו אחריהם חתומים. והנה המלך מיכעלים
 כ"ל הניח ראיה ברורה שאין המלכים האלה עד ימי דוד כי המלכים האלה הם
 ממשפחות שונות, ולא אחד מהם מלך בן מלך, א"כ לא הייתה המלוכה מורשת אלא,
 אבל בימי דוד מלאנו שלא היה הדבר כן, כי הדד האדומי היה מורש המלך (ס"א) י"א
 י"ד, א"כ מלכות אדום לא הייתה חכונתה בימי דוד כמו שהיתה בימי המלכים האלה
 הנזכרים בתורה, א"כ לפני מלך מלך לבני ישראל אין הכוונה זו עד זמן דוד או
 שאול, וא"כ לא נכתבה הפרשה הזאת בימי מלכי ישראל ויהודה, כמו שמשנן קצת
 בעקבות הימקי שהניח ראב"ע. (לב) ושם עיריו: עיר מולדתו. דנהבה: היירונומוס
 כתב שהיה בימי כפר ששמו דהבנה שמונה מילין מהעיר ער (אשר בארץ מואב) לכחל
 ארנון. בלע בן בעור: אין ספק שהוא קודם בזמן הרבה לנלעם בן בעור, וא"א
 שיהיה הוא, מלבד כי נלעם נקרא קודם ולא מלך, ושם עירו פתור ולא דהבנה.
 (לז) בערה: עיר באדום, עיין ישעיה ל"ד ו', וס"ג א'; ועמוס א' י"ב (הרמ"ב)
 ולדעת ח"ל ור"שי היא נזרה אשר במואב, ירמיה מ"ח כ"ד. (לד) מארץ התימני:
 שם היחס הנזכר על האומה כמו הכנעני והפריזי, ואולי כן נקראו האנשי תימן בן
 אליסו, או יושבי ארץ תימן (דרוס), ומלאנו שם תימן לאחת ממדינות אדום בירמיה מ"ט
 ז' ק', בייחזקאל כ"ה י"ב, ובעובדיה ט'. (לה) המטה את מדין וגו': מלחמה ידועה
 בימים ההם, והדד עשה לו שם בנצורתו. (לז) הרר: וד"ה הדד גדל"ה, וכן גם'
 סבתים, ונראה שהגיהו או טעו לכתוב גדל"ה מפני הדד הנזכר למעלה פסוק ל"ה,
 מפני הדד הנזכר במלכים א' י"א י"ה, שהיה באדום מורש המלוכה, גם טעו בזמן הדד
 שהיה מלך בארם. ושם אשתו מדיבבאל: הדד זה היה מלך בימי משה, ואשתו גם היא
 הייתה בימי משה, ואולי הייתה אשה מפורסמת בעבור מעלותיה או בעבור ייחוסה והאחרון

עִירוּ פְּעוּ וְיִשָּׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטְבָאֵל בַּת־מִטְרָד
 בַּת מִי זָהָב: מַטְרָד (מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂוּ
 לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְמַקְמַתֶּם בְּשִׁמְתֶם אֱלֹף תִּמְנַע
 אֱלֹף עֲלוֹה אֱלֹף יִתָּה: אֱלֹף אֶהְלִיבְמָה
 אֱלֹף אֵלֶּה אֱלֹף פִּינָן: אֱלֹף קָנָן אֱלֹף
 תִּימָן אֱלֹף מְבַצָּר: אֱלֹף מְגִדִיאֵל אֱלֹף

קרוֹב יוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהָרִיךְ נִיחוּסָה. בַּת מִטְרָד בַּת פִּי זָהָב: אוֹלֵי מִטְרָד שֶׁסָּאָה
 וְהִיא הִיחָה בַת מִי זָהָב, אוֹ כִי מְהֵיטְבָאֵל ע"י שִׁחְתָּה בַת מִטְרָד הִיחָה מִזְרַע מִי זָהָב,
 שֶׁהִיא מְפֹרָסֶת בַּיּוֹמִים הַהֵם, אֲךָ לִמּוֹר שֶׁהִיא מִטְרָד שֶׁסָּאָה וְהִיא זָהָב שֶׁסָּאָה, אוֹ
 לְהִסְפֵּךְ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַא"בֵּן, כ"ל שֶׁאֵינֶנּוּ ע"ד לְהִ"ק, כִּי אִזּוֹ הִי"ל וְאִם אֵינֶנּוּ מִטְרָד וְאִם
 אִמָּה מִי זָהָב. וְהֵנָּה כָּל שְׁמוֹת הַמַּלְכִּים הַקְּדוּמִים הֵם בְּאַחַת, חָה לְבָדוֹ בְּסִגְלַתָּה, וְהִיא
 רַחֵם שֶׁהִיא גַם הוּא בְּאַחַת, וְהִיא פְּעוֹ בְּזִקְקָה, אֲזַל מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַמֶּלֶךְ הַזֶּה שֶׁהוֹסִיף
 בּוֹ הַכְּתוּב שֶׁסָּאָה וְאִם יִיחוּסָה, רָצוֹ לְהַפְרִיד הַתּוֹסֵפֶת מִן הָעִיקָר, וְכָתַבנוּ אֵת הַאֲחַת
 בְּמִקּוֹם שֶׁהִיא שֶׁסֹּף הַפְּסוּק אֲלֵמָּלָה הַתּוֹסֵפֶת, וְאִם הַמֶּלֶךְ שֶׁהִיא בְּשֵׁר פְּסוּקִים בְּאַחַת,
 לֹא הוֹרִידוּהוּ שְׁמֵי מְדַרְגָּת, מִאַחַת לְזִקְקָה, אֲךָ נִכְתַּב עָלָיו הַדָּ מַלְכוּת עַל יַד הַסְּגִלַתָּה
 שֶׁהוּא הַמְּפִסֵּק הַגְּדוֹל אַחַר הַאֲחַת. (מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂוּ וְגו': דַּעַת
 C. B. Michaelis (וְהַסְּכִים עִמּוֹ רַא"ו) כִּי הָאֱלֹפִים הָאֵלֶּה אֵינֶם אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת יַעֲקֹב וְיַעֲלֵם
 וְקָרָא בְּנֵי אֶהְלִיבְמָה שֶׁלֹּא כּוֹכְרוֹ לֵהֵם תוֹלְדוֹת לְמַעְלָה, כִּי לֹא הֵיוּ רַבִּים בְּאֶרְצוֹתֵינוּ, וְכִי
 הַיּוֹמִים כְּתַרְבוּ עַד כִּי בָּיִת הַדָּר הַתְּפִירוֹ לְאֱלֹפִים. חָה רִמּוֹק כִּי כֹאֵן כּוֹכֵר אֲלֹף
 אֶהְלִיבְמָה שֶׁכִּרְאָה שְׂכוּלָה כָּל לֵאמָרֵי הָאֵשָׁה הִיא, וְעַד כּוֹכְרוֹ כֹאֵן אֲלֹף קָנָן אֲלֹף
 תִּימָן, וְאֵלֶּה כִּרְאָה שֶׁאֵינֶם אֱלֹהֵי בְּנֵי אֱלִיפָן. וְאִם אֲמֹר כִּי אֵלֶּה הַכּוֹכְבִּים כֹאֵן הֵם שְׁמוֹת
 הַמַּשְׁפָּחוֹת שֶׁלֹּא הֵיוּ תַחַת עוֹל מֶלֶךְ אֲדָמָה, אֲלֵם מְרָדוֹ בּוֹ וְעַשׂוּ עֲמָן רַעֲפּוֹבֵלִיק; וְהֵנָּה
 בַּיּוֹם מָשָׁה הִיא מֶלֶךְ בְּאֲדָמָה עַל קִנְתָּה הַאֲדָמָה, וְקִנְתָּה מִן הַאֲדָמָה לֹא הִיא תַחַת הַמֶּלֶךְ כִּי
 אִם תַּחַת יַד נְשִׁיאֵיהֶם, חָה עֲלֵה בְּדַעַתִּי אַחֲרֵי רַחוּמֵי דְבָרֵי רַש"ם בְּנִדְרֵים ב' ד': אִם
 עוֹבְרִים בְּגוֹל אַחֲרֵים בְּנֵי עַשׂוֹ הַיּוֹשֵׁבִים בְּשַׁעֲרֵי: « לֹא אֵלֶּה הֵם אֲדָמָה אֲדָמָה שֶׁנִּלְאוּ
 בְּחַרְבַּת לְקִרְאָתָה יִשְׂרָאֵל (בְּמִדְבָּר ב' כ') שֶׁהִיא בְּחָלָה כְּתוּב כֹּאֵשׁ עַשׂוֹ לֵבִי עַשׂוֹ הַיּוֹשֵׁבִים
 בְּשַׁעֲרֵי, אֲזַל אֲדָמָה לֹא מְכָרוּ כְּלָם דְּכַתִּיבֵנּוּ בְּהֵם וְיִשְׂרָאֵל מַעֲלֵנוּ » וְכִרְאָן דְּבָרֵי מוֹכְרֵים
 לְבָאָר שְׁמִירַת הַכְּתוּבִים, כִּי מֶלֶךְ אֲדָמָה יֵלֵךְ לְקִרְאָתָם בְּעַם כְּכֹד וְכִי מוֹקֵם וְנִבְנֵי עַשׂוֹ

mavasi Mehetavel, figlia di Matrèd, figlia di Me-Zahav. (40) Questi poi sono i nomi delle (attuali) tribù di Esau [formanti a' tempi di Mosè una confederazione, e indipendenti dal regno Idumeo, il quale invece abbracciava la maggior parte delle primitive, sopra mentovate tribù], divise in varie famiglie, ed in varie contrade, che da esse presero i nomi: tribù di Timnà, tribù di Alvà, tribù di Jethèl. (41) Tribù di Aholivamà, tribù di Elà, tribù di Pinòn. (42) Tribù di Kenàz, tribù di Temàn, tribù di Mivsàr. (43) Tribù di Magdièl, tribù di Iràm. Sono que-

אמר מיראו מכם, ואמר כאשר עשו לי בני עשו (דברים ב' כ"ט) שנתכו להם אכל בכסף, ובתפק נמלך אדום כתוב וטו ישראל מעליו והנה האלופים הנזכרים כאן שמותם שונים מאלו הנזכרים למעלה (ט"ו י"ח) ורק שנים, תימן וקנו, הם שנים בשמי הפרשות ונראה כי המשפחות המורדות נמלך אדום היו רובם משפחות חדשות שמתחלה לא היו מרומות באלופים, ולא היו נקראות אלופים, וכנפחו אליהן בקשר גם שמים מן המשפחות העתיקות תימן וקנו. ומה שלא נזכר כאן עמלק, אע"פ שגם הוא מבני עשו, ולא היה משועבד למלך אדום; נראה שהוא מפני שלא היה באגדת אלופי עשו, אבל היה לעם נפני עמנו, ונראה שגם ביום משה היה לעמלק מלך מיוחד הנקרא אגג, שכן נזכר אחר וירם מאגג מלכו. (מג) הוא עשו אביר אדום: זה ספור מה ששייך לעשו אביר אדום ותולדותיו, וכיוצא בזה הוא אהרן ומשה (שמות ו' כ"ה) ועיין למטה ל"ז ב'. אלה אלופי: המתרגמים והמפרשים כלם פירשו שרים ומוזלים, וכן תרגמי ופירשתי גם אני עד היום הזה, ועתה בתשרי תר"ט, בהיותי עוסק בהגדת תרגומי לשלוח אותו אל המדפים המוניחו לאור בעיר מולדתי, ראיתי כי יותר נכון יותר קרוב אל הדעת הוא שלא תהיה הכוונה במלת אלופי על השר והמושל אלא על המשפחה והשטת. כי הכה אחר שהזכיר בישראל (למעלה ל"ה כ"ב) והיו בני יעקב שנים עשר בני לאה וגו' בני רחל וגו' ובני בלהה וגו' ובני זלפה וגו', ואלה השנים עשר היו אח"כ המשפחות גדולות שנקראו בשם שמותם ושנטיים, יזכיר גם באדום שמות כשי עשו ושמות בני כל אחת ואחת; אבל מפני שקצת מבני עשו נפרדו לכמה משפחות ושנטיים, יזכיר ג"כ (פסוק ט"ו עד י"ח) שמות אלופי בני עשו, כל' שמות המשפחות שהיו באדום כמו השנטיים בישראל: אלא שבאדום נקראו בשם אלופי, והמלה גזרת מן חֲלָף (כדעת בושארט גיז', אלא שגרעתם האלופי הוא שר האלופי וכשיא המשפחה, ובלשון הקדש מוזכרו (שופטים ו' ט"ו) הכה אלפי הדל במנשה, והכוונה משפחתי ובית אבני. והנה חלינת אלופי בני עשו ענינה כחלינת שמות בני ישראל (במדבר ל"ו ט'), וכמו שחטה יוסף נתקן למטה אפרים וחטה מנשה, ככה זרע אליהו נתקן לשנטיה אלופים, ומשפחת רעואל נפרדה לארבעה אלופים, ורק שלשת בני החלינתה נשארו

עֵרָם אֱלֹהֵי אֱלֹפֵי אֲדָוִם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אָבִי אֲדָוִם: פ פ פ

שְׂמוֹתָם עַל מַלְאָכֵיהֶם אֲלֹפֵי יַעֲשֵׂה, אֲלֹפֵי יַעֲלֵם, אֲלֹפֵי קֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָרוּ שְׂמוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב
 עַל מְטוֹתָם, וַחֲתָם וַחֲמִיר (פְּסוּק י"ט) אֱלֹהֵי בְנֵי עֵשָׂו וַאֲלֹהֵי אֱלֹפֵייהֶם הוּא אֲדָוִם, כְּלִי
 אֱלֹהֵי הַסַּחְרִימוֹת עֵשָׂו, וַאֲלֹהֵי הַסַּחְרִימוֹת הַשְּׂבִיטִים וְהַלְּלוּפִים שֶׁעֲמָדוּ מֵהֶם, קָבָצְתָם נִקְרָאוּ
 עַל שֵׁם בְּנֵי עֵשָׂו עֲמָם, כִּי מַלְאָכָי כָּל אֶחָד מֵהֶם נֶאֱמָרוּ דְבָקִים וְהִגִּידוּ יַדְיָי, וְקָבָצְתָם
 נִקְרָאוּ עַל שֵׁם בְּנֵי בְּנָי, כִּי נִפְלְגוּ לְמִשְׁפָּחוֹת שׁוֹנוֹת, וְקָבָצוּ כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת הָאֵלֶּה הוּא
 הַנִּקְרָא אֲדָוִם, כְּלִי אֲחֻזַּת אֲדָוִם כּוֹלֶלֶת כָּל הַשְּׂבִיטִים הָאֵלֶּה. וְהִמְכִיר שְׂמוֹת בְּנֵי
 שְׂעִיר הַחֹרִי וּבְנֵי בְּנָי, וְהִדְמִיעַ כִּי הַבְּנִים לְבָדָם נִקְרָאוּ אֲלֹפִים, וְלֹא בְּנֵי הַבְּנִים, גַּם
 כִּי כִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר קִרְאוּ אֲלֵךְ לְלֶקֶךְ מִן הַשְּׂבִיט, כֵּן גַּם בְּלִשׁוֹן בְּנֵי שְׂעִיר הִיא הָאֲלֹפֵי
 נִחְלָק לְאֲלֹפִים, הֵיא טַעַם (פְּסוּק ל') אֱלֹהֵי אֲלֹפֵי הַחֹרִי לְאֲלֹפֵיהֶם, חֲסֵר ו"ו, וְהַכּוֹסֶה
 לְחֹר לְאֲלֹפֵיהֶם, וְהַכּוֹסֶה מִשְׁפָּחוֹת אֲדָוִם וְאֲלֹפֵי (בְּזִמְן מִן הַזְּמַנִּים) הַסְּכִימוֹ כֻּלָּם אִזּוֹ רֹבֵם
 לְהַעֲמִיד עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ, וְהִשִּׁיעַ הַזְּכִיר שְׂמוֹת הַמַּלְכִים הֵם עַד אֲחֻזַּת שְׂעִיר הַחֹרִי, וְהִמְכִיר
 חֲחֵר וְחֹזִיר (פְּסוּק מ') שְׂמוֹת אֲלֹפֵי עֵשָׂו, וְהִיכָם הַנּוֹכְרִים לְמַעֲלָה, שְׂעִיר הַחֹרִי מְמַלְכֵת
 אֲדָוִם, אֲחֻזַּת הַסַּחְרִימוֹת מִשְׁפָּחוֹת חֲדָשׁוֹת (חֹר מִקְנֵי וְחִימוֹן), שֶׁנִּכְרְדוּ מִמְּמַלְכֵת אֲדָוִם,
 וְנִקְרָאוּ אֲלֹפֵי אֲדָוִם. וְיִמִּי מִשָּׁה הִיוּ אֲלֹפֵי אֲדָוִם (שְׂמוֹת ט"ו ט"ו) וְהֵם אֱלֹהֵי וְהִיא
 ג"כ מֶלֶךְ אֲדָוִם, וְנַעַל ד"ה טַעַם וְהִשִּׁיעַ כִּי הַלְּלוּפִים הָאֵלֶּה קָמוּ אַחֲרֵי הַמַּלְכִים (וַחֲמִיר
 סֵדֶה, וְהִיוּ אֲלֹפֵי אֲדָוִם). וְכַאֲן רָאוּ לְהַתְּכֹנֵן בְּמַלְיָת לְמִקְוֹמוֹתָם בְּשְׂמוֹתָם, שְׂעִיר הַחֹרִי
 קָמָה מֵאֲדָוִם (וְאֵלֶּה שְׂמוֹת בְּשְׂמוֹתָם) וְלֹא רָאִיתִי מִי שֶׁהִתְּעַרְרַר עַל זֶה אֲלֵךְ נַעַל בּוֹנֵר
 עוֹלָלוֹת ה"ו, וְהוּא פִירַשׁ שְׂעִיר הַחֹרִי מוֹשְׁלִים בְּשֵׁם עֲמָם וְלֹא בְּשֵׁם מֶלֶךְ אֲדָוִם; אֲךָ כִּי אֲזַכֵּר
 מִדְּרַךְ לִשׁוֹן הַקֵּדָשׁ לְחֹר עַל הַהוֹרָאָה הַזֹּאת מוֹשְׁלִים בְּשְׂמוֹתָם, מִלְּבַד כִּי כַּאֲן לֹא נֹכַח
 לִשׁוֹן מִשְׁמַלְתָּה, וּפִירְשׁוּ מִיּוֹסֵד עַל דַּעַת הַחֹזְרִים כִּי אֲלֹפֵי עֲבִיבוּ מִשָּׁל, וְאִין כֵּן דַּעַתִּי.
 וְלַדַּעַתִּי לְמִקְוֹמוֹתָם בְּשְׂמוֹתָם הַכּוֹסֶה בּוֹ שֶׁהִמְקוֹמוֹת נִקְרָאוּ עַל שֵׁם הַלְּלוּפִים, כְּמוֹ שֶׁמֵּאֲחֻזֵּי
 (פְּסוּק ל"ד) מִחֹר הַתְּמַנִּי, עַל שֵׁם אֲלֹפֵי תִימָן, וְכִיּוֹנָא בּוֹה בִּישְׂרָאֵל חֹזְרִים אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
 אֶרֶץ אֲפִרַיִם, הַאֲרָבוֹת עַל שֵׁם הַשְּׂבִיטִים. וְחֵלֶת לְמִשְׁפָּחוֹתָם עֲבִיבָה (כְּמוֹ שֶׁאֲחֵר מִקְוֹמוֹת)
 שֶׁהַלְּלוּפִים נִחְלָקוּ לְמִשְׁפָּחוֹת שׁוֹנוֹת, וְכִמָּה מִשְׁפָּחוֹת קִטְנוֹת הִיוּ כְּכֻלּוֹת בְּמִשְׁפָּחָה גְדוֹלָה
 הַנִּקְרָאָתָה אֲלֹפֵי, וְהַכּוֹסֶה מֵלֶת אֲלֹפֵי בְּלִשׁוֹן שְׂעִיר הַחֹרִי (וּמִן הַחֹרִי קָבָצוּ אֲחֻזַּת בְּנֵי עֵשָׂו)
 הִיא גְּבוּרַת מִן אֲלֵךְ, וְעֲבִיבָה מִשְׁפָּחָה וְשְׂבִיט, אֲחֻזַּת בְּלִשׁוֹן הִיא שֵׁם הַחֹרֵר גְּבוּרַת מִן הַכּוֹסֶה
 אֲלֵךְ וְעֲבִיבוּ מִכִּיר, מִיָּדַע וְהוֹבֵב וְחֹזְרֵי אֲלֹפֵי וְחִידְעִי (הַחֵלִים כ"ה י"ד) כְּמוֹ שֶׁאֲחֵר

ste le tribù di Edòm, divise in varie sedi, nel paese di loro-
possessione. Quest'è (quanto concerne) Esau, il padre degli
Idumei.

ולנעמי חרדע לאיזה (רות ב' א'), איז מאת מַכְרֹו (מלכים ב' י"ג, ו' וי'). וכן אל
מאמינו בַרְעַ אל תבטחו באלוף (יחזק' ז' ה') עמינו אוהב ומכיר, וכן העבחת אלף
בעוריה (משלי ב' י"ו), וכן וברגן מפריד אלף (שם י"ו כ"ח), וכן וזונה בדבר מפריד
אלף (שם י"ז ט'), ואת"כ אמרו כבש אלף (ירמיה י"א י"ט), והוא (כדעת בושארט)
חאר לכבש ניימי יהודע קובכו ואוהב אותו ומלמד ללחך נגדו, וכן הוא בלשון ערבי.
אבל אלופי יהודה שזכריה י"ב הוי, ו' אין לברר פירושו, כי המקראות ההם שמתוכם
מלבד שהם כתובים בלא וי"ו; וכן והיה באלוף ביהודה (שם ט' ז') הוא סמוס וסמוס, וגם
הוא ספר וי"ו. לא כשאר רק פסוק א' בירמיה, ואת לַמְדָּתָ אַתְּמָ עֲלֵיךָ אֲלוֹפִים לְרֹאשׁ,
שנראה כמסייע למה ששבו עד היום במלת אלוף, וגם לא היה עולה בדעתי
לפרש מה שפירשתי כאן בענין אלופי אדום, לולא שכבר זה כ"ו שנים בפירושי לירמיה
כתייטי בפירושו הכתוב ההוא מפרוש המפרשים. עיין מה שכתבתי בירמיה י"ג כ' וכ"א,
אחרי כְּתָבִי בל זה מלאתי כי ר"שי ז"ל כתב כאן: אלה אלופי בני עשו ראשי משפחות.
נראה שתימה דעתו כדעתי, אלא שלא הוסיף לבאר כי המשפחות אח"כ על שם אבותם,
כמו שמטות ישראל נקראו על שם ראובן ושמעון ושאר בני יעקב. אבל הר"אם לא
רצה להנין דברי ר"שי במשמע, כי ראה שהם מתנגדים לדברי רז"ל שאמרו כל אלוף
מלכותא בלא תנא, ופירש ראשי משפחות, שרים וכשיאים כל אחת על משפחה אחת,
וכ"ל שאם היתה כוונת ר"שי לפרש כן, היה מביא סיוע מן התרגום וכן התלמוד, אבל
אם היתה כוונתו כפירושי, ונגד התרגום והתלמוד, נחכמה קינר לטובו, וגלה דעתו
ברוח קל ולמטה פסוק ו' פירש וכתב: והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות
תולדותם. את"ך מלאתי כי גם ק' ב' מיכעלים אמר כי האלופים הם המשפחות.
ובענין מליצת ואלה שמות... בשמותם, מלאתי כי עוד במקום אקד היא כתובה בתורה
(ולא בשום מקום אחר בתנ"ך), והוא נכני ישמעאל (כ"ה י"ג) ואלה שמות בני ישמעאל
בשמותם לתולדותם, וכאן פירשו ר"שי ואחרים שהשמות מוסדרים כסדר שכולדו הנכנס,
והיה דקדוק המלות כאלו כתוב ואלה שמות בני ישמעאל בהזכרת שמותם על סדר
תולדותם; אלא שלפי זה יותר היה ראוי שיאמר כתולדותם ככ"ף, כמו (שמות כ"ח י')
שם משמותם על האבן האחת... כתולדותם. והנכון שהכוונה לומר שהשמות האלה הם
השמות שנשארו לתולדותם, שהמשפחות שינאו מהם נקראו על שם אבותם משפחת כביות,
משפחת קדר, משפחת דומה חולתן (ט' מרחשון תר"ט).

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>